

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE' DE KAMU KAYNAKLI SOSYAL
YARDIMLAR: SANSÜRLÜ REGRESYON ANALİZİ**

Engin GEZER

**Danışman
Prof. Dr. Şenay ÜÇDOĞRUK**

İZMİR-2015

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’ de Kamu Kaynaklı Sosyal Yardımlar: Sansürlü Bağımlı Değişken (Tobit) Regresyon Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Engin GEZER

imza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’ de Kamu Kaynaklı Sosyal Yardımlar: Sansürlü Bağımlı Değişken
(Tobit) Regresyon Analizi

Engin GEZER

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekonometri Anabilim Dalı

Ekonometri Programı

Kısaca, elinde olmayan sebeplerden dolayı, kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere asgari seviyede dahi bakamayan muhtaç durumdaki bireylere aynı ya da nakdi olarak verilen destek olarak tanımlanan sosyal yardım kavramı, geçmişten günümüze tüm dünyada artan bir öneme sahiptir. Ülkeler sosyal yardım uygulamasını kurumsal bir yapıya kavuşturarak daha düzenli ve etkin olarak çalışmasını ve bunun sonucunda sosyal ve ekonomik açıdan toplumsal refah düzeyini arttırmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal yardımın kavramsal çerçevesi ve temel özellikleri hakkında temel bilgiler anlatılmıştır. Ayrıca Türkiye’ de sosyal yardım uygulamasının yanında farklı ülkelerdeki sosyal yardım politikalarına da yer verilmiştir. İkinci bölümde kesikli bağımlı değişkenli model, sansürlü bağımlı değişkenli (Tobit) model ve probit model ile ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise bu modellerin yardımıyla sosyal yardımların genel bir çerçevesi sayısal olarak ortaya koymaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Yardım, Regresyon Analizi, Kesikli Ve Sansürlü Bağımlı Değişkenli Modeller, Tobit Model, Probit Model.

ABSTRACT

Master's Thesis

**Turkey's Public Social Assistance Source: Censored Dependent Variable
(Tobit) regression analysis**

Engin GEZER

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Econometrics

Econometrics Program

Briefly, the concept of social assistance which is defined the support given as cash or goods to persons who cannot manage to himself and to his dependents even minimum level because of unavoidably reasons has a growing importance in all world from the past to the present. Countries aims to improve the level of welfare of social and economic by implementing more corporate structure its working more regularly and more effectively.

This study consists of three parts. In the first part contains concept of social assistance and basic characteristics of social assistance. In addition, is explained the implementation of social assistance in Turkey and also policies of social assistance of the other countries. In the second part are given theoretical information about the truncated dependent variable model, censored dependent variable (Tobit) model and the probit model. In the third part is investigated an general result for social assistance with the help of these models as numerically.

Keywords: Social Assistance, Regression Analysis, Truncated And Censored Dependent Variable Models, Tobit Model, Probit Model.

**TÜRKİYE’ DE KAMU KAYNAKLI SOSYAL YARDIMLAR: SANSÜRLÜ BAĞIMLI
DEĞİŞKEN (TOBIT) REGRESYON ANALİZİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYAL YARDIMLAR**

1.1. SOSYAL YARDIMLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR	3
1.1.1. Yoksulluk	3
1.1.2. Sosyal Dışlanma	4
1.1.3. Sosyal Koruma	4
1.1.4. Sosyal Güvenlik	7
1.1.5. Sosyal Sigorta	8
1.1.6. Sosyal Hizmetler	8
1.2. SOSYAL YARDIM KAVRAMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ	10
1.2.1. Sosyal Yardımın Kavramsal Çerçevesi	10
1.2.2. Sosyal Yardımın Etkileri	14
1.2.2.1. Sosyal Yardımın Olumlu Yönleri	14
1.2.2.1.1. Boşlukları Tamamlayıcı Olması	14
1.2.2.1.2. Tasarruf Sağlama Yönü	15
1.2.2.1.3. Psiko-Sosyal Faydaları	15
1.2.2.1.4. Yardım Alan Kişiyi Suçtan Uzak Tutması	15

1.2.2.2. Sosyal Yardımın Olumsuz Yönleri	15
1.2.2.2.1. Psiko-Sosyal Sakıncaları: Damgalanma ve Küçük Düşürülme	15
1.2.2.2.2. Tembelliğe İtmesi ve Bağımlılık Yaratması	16
1.2.2.2.3. İstismara Açık Olması	16
1.2.3. Sosyal Yardım Türleri	16
1.2.3.1. Ayni - Nakdi Sosyal Yardım	16
1.2.3.2. Tazminat – Koruma Karakteri Taşıyan Sosyal Yardım	17
1.2.3.3. Şartsız (Karşılıksız) ve Şartlı Sosyal Yardımlar	17
1.3. TÜRKİYE’ DE VE DÜNYA’ DA SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI	18
1.3.1. Dünya’ da Sosyal Yardım	18
1.3.1.1. Almanya	18
1.3.1.2. İspanya	19
1.3.1.3. Fransa	20
1.3.1.4. Hollanda	21
1.3.1.5. İsveç	22
1.3.1.6. Latin Amerika Ülkeleri	23
1.3.1.7. Amerika Birleşik Devletleri	24
1.3.2. Türkiye’ de Sosyal Yardım	25
1.3.2.1. Türkiye’ de Sosyal Yardımın Tarihçesi	25
1.3.2.2. Türkiye’ de Sosyal Yardım Uygulaması	27
1.3.2.3. Sosyal Yardım Alma Koşulları	32

İKİNCİ BÖLÜM

TOBİT MODEL

2.2. KESİKLİ BAĞIMLI DEĞİŞKENLİ MODELLER	39
2.2.1. Kesikli Normal Dağılım	39
2.2.2. Kesikli Regresyon Modeli	40
2.2.3. Kesikli Regresyon Modelinin Tahmini	41
2.2.3.1. En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi	41
2.2.3.2. Maksimum Olabilirlik (ML) Yöntemi	41
2.3. SANSÜRLÜ BAĞIMLI DEĞİŞKENLİ (TOBİT) MODELLER	43

2.3.1. Sansürlü Normal Dağılım	43
2.3.2. Sansürlü Regresyon (Tobit) Modeli	44
2.3.3. Sansürlü Regresyon Modelinin Tahmini	46
2.3.3.1. En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi	46
2.3.3.2. Maksimum Olabilirlik (ML) Yöntemi	48
2.4. PROBIT MODEL	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE KAMU KAYNAKLI SOSYAL YARDIMLAR ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

3.1. UYGULAMANIN AMACI	51
3.2. ÇALIŞMADAKULLANILAN DEĞİŞKENLER VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER	51
3.2.1. Kullanılan Değişkenler	52
3.2.2. Tanımlayıcı İstatistikler	57
3.3. UYGULAMA	60
3.3.1. SansürlüEKK Yöntemi	60
3.3.2. Kesikli EKK Yöntemi	60
3.3.3. Probit Model Analizi	61
3.3.4. TOBİT Model Analizi	61
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	70

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
DDK	: Devlet Denetleme Kurulu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EKK	: En Küçük Kareler
EKKY	: En Küçük Kareler Yöntemi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
ML	: En Yüksek Olabilirlik
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
TDK	: Türk Dil Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksul Hanehalkı Oranı	s. 4
Tablo 2: Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH' ye Oranı	s. 6
Tablo 3: 2006-2008 Toplam Sosyal Hizmet ve Yardım Harcamaları (TL)	s. 9
Tablo 4: 2002-2010 Yılları Sosyal Yardımların GSYH' ya Oranı	s. 12
Tablo 5: Sosyal Koruma Harcamalarının Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım, Sağlık Hizmetlerine Yönelik Dağılımları, GSYH %, Özet Tablo	s. 13
Tablo 6: Yıllara göre 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Ödemeler ve Kişi Sayıları	s. 28
Tablo 7: SYDTF Gelir Tahakkukları (Milyon TL)	s. 29
Tablo 8: Araştırmada Kullanılan Değişkenler ve Tanımlayıcı İstatistikler	s. 58
Tablo 9: Sansürlü EKK, Kesikli EKK, Dirençli Probit ve Dirençli Tobit Model Tahmin Sonuçları	s. 65

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 2011 Yılı SYDTF Kaynağının Yardımlar Bazında Dağılımı	s.30
Şekil 2: Yıllara Göre SYGM' nin Kurumsallaşma Süreci	s.30
Şekil 3: Sosyal Yardımlar Hiyerarşi Grafiği	s.31
Şekil 4: Sansürleme Ve Kesmenin Olmadığı Plot Dağılımı	s.36
Şekil 5: Üstten (Sağdan) Sansürlü Plot Dağılımı	s.37
Şekil 6: Alttan (Soldan) Sansürlü Plot Dağılımı	s.37
Şekil 7: Kesikli (Veri Kayıplı) Plot Dağılımı	s.38
Şekil 8: Bilet Satışı ve Kapasite Doluluğu Örneği	s.43
Şekil 9: <i>ei</i> Tesadüfî Hata Teriminin Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu	s.47
Şekil 10: Sosyal Yardım Değişkenin Sansürlü Histogram Grafiği	s.53
Şekil 11: Sosyal Yardım Değişkeninin Kesikli Histogram Grafiği	s.54
Şekil 12: Kesikli ve Sansürlü Veri Plot Grafiği	s.54

GİRİŞ

Sosyal yardımlar genel bir ifadeyle, muhtaç durumda olan bireylere veya hanelere devlet tarafından verilen aynı veya nakdi nitelikteki desteklerdir. Devlet, yoksul bireylere verdiği bu desteklerle vatandaşlarının sosyal ve ekonomik refah düzeyini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca yoksullukla mücadele etmek, sosyal güvenlik sistemlerindeki mevcut açıkları kapatmak veya bir ölçüde de olsa gelir dağılımındaki adaleti sağlayabilmek gibi birçok toplumsal sorunu çözmek amacıyla da sosyal yardım politikaları kullanılmaktadır. Bu sebeple sosyal yardımların gerek gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan ülkelerde gittikçe artan bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, sosyal yardımların hem kavramsal çerçevesini çizmek hem de ülkemizde devlet tarafından verilen aynı ve nakdi nitelikteki sosyal yardımların istatistiksel ve ekonometrik bir analizini yaparak mevcut beklentilerle ne ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktır. Bu amaçla, Türkiye İstatistik Kurumu' nun 2010 yılında gerçekleştirdiği hanehalkı bütçe anketi verilerinden yararlanılmıştır.

Birinci bölümde sosyal yardım kavramı ve bununla ilişkili olan diğer kavramlara kısaca değinilmiştir. Ayrıca sosyal yardımların temel özellikleri, sosyal yardımların yardım alan bireyler üzerinde bıraktığı olumlu ve olumsuz etkileri de anlatılarak konunun daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır. Sonrasında hem bilgi vermek hem de kıyaslama yapabilmek için, Türkiye' deki sosyal yardım sistemine ve dünyadaki sosyal yardım uygulamalarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde, bu araştırmada kullanılacak olan sınırlı bağımlı değişkenli modellerden kesikli ve sansürlü regresyon (tobit) modelinin izleyen kısımda probit modelinin varsayımları ve teorik yapıları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümü olan uygulama çalışmasında ise önce çalışmanın amacı ve uygulamada kullanılan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiş, sonrasında ise sırasıyla En Küçük Kareler, Kesikli En Küçük Kareler, Probit Model ve Tobit Model olmak üzere dört farklı yöntem uygulaması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara doğrultusunda uygulama sonuçları yorumlanıp, değerlendirmeler yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YARDIMLAR

Eski adı “içtimai muavenet ve tesanüd” olan ve toplum bireylerinin karşılıklı olarak birbirlerini gözetmeleri, aralarındaki dayanışma ve yardımlaşma bilincini yaşıtmaları ve geliştirmelerini ifade eden “sosyal yardımlaşma ve dayanışma” kavramı, insanlık tarihiyle eşdeğer bir olgu olup, insanoğlunun birlikte yaşamaya başladığı günden günümüze kadar süregelmiştir. Toplumların değişim ve dönüşümüyle birlikte de hem anlam olarak hem de kurumsal açıdan gelişerek varlığını devam ettirmiştir (Bozkuş, 2009: 55).

Sosyal yardım kavramı, sosyal güvenlik sisteminin içerisinde yer alan ve primli sistem¹ dışında kalan muhtaç ve yoksul bireylere veya ailelere yardım yapılması ve bu bireylerin sosyal güvenliğine katkı sağlamasıyla ilgili bir kavramdır. Bununla beraber sosyal yardımlar, herhangi bir geliri bulunmayan bireylerin veya ailelerin muhtaçlık durumu ortadan kalkıncaya kadar onların korunması ve gelir güvencelerinin sağlanması amaçlı uygulamalar bütünü olarak görülmektedir (Çetinkaya, 2012: 5).

Sosyal kelimesinin kökeni Latince socius kelimesidir. Socius kelimesi öncelikle insanı ifade etmekte, ayrıca üye, arkadaş veya dost anlamına da gelmektedir. Bunların yanında insanların birlikte yaşamaları anlamını da taşımaktadır. İnsanın zihni, bedeni ve ruhsal gelişimi, maddi refah düzeyi, mesleği gibi konular sosyaldir. Dolayısıyla insanın içinde bulunduğu ve yaşadığı yapıdaki aile ve eğitim kurumları gibi kurumlar da sosyali ilgilendirmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 17).

Yardım kelimesinin sözlük anlamı “kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma, muavenet” dir (TDK, Güncel Türkçe Sözlük). Muhtaç durumda bulunan bir bireye yardım etmek, dini inançtan, gelenek ve görenekten ya da kişinin iyilik yapma isteğinden kaynaklanabilir. Yardımın, çoğunlukla yardım yapanın isteğine bağlı olması, toplumda yardım ihtiyacı olan kişilere daha düzenli yardım sunan sistemlerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu sistemler resmi ya da yarı resmi kuruluşlar tarafından kurulmaktayken, genellikle devlet bu sistemlerin işleyişini düzenleyici politikalar getirmekte ve kuralları belirlemektedir. Resmi ya da yarı resmi kuruluşlar tarafından yoksul veya az gelirli kişilere devlet bütçesinden

¹Primli sistem, yasa tarafından güvence altına alınan sosyal risklerden birinin gerçekleşmesi halinde yapılan sigorta yardımlarına ve kurum yönetim giderlerinin de karşılığı olarak sigortalıdan ve işverenden, kazancın belli bir yüzdesi alınan paraya karşılık gelmektedir (Taşcı, 2007:30).

yapılan bu tek yönlü transferlere sosyal yardım adı verilmektedir (Hacımahmutoğlu, 2009: 23).

1.1. SOSYAL YARDIMLA İLGİLİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Sosyal yardım kavramı ile ilişkili olan bazı kavramları açıklamak, konunun daha iyi anlaşılması bakımından büyük önem arz etmektedir.

1.1.1. Yoksulluk

Yoksulluk denilince genellikle fakirlik, sefalet, açlık, yokluk, muhtaçlık, hayatta kalma savaşı, temel ve zorunlu ihtiyaçlarını yeterince karşılayamama, yeterli varlığa sahip olmama, düzenli gelirden mahrum olma ve beklenilmeyen durumlarda ortaya çıkan maddi zorluklardan dolayı ekonomik olarak sıkıntı çekme durumu aklımıza gelmektedir (Güneş, 2009: 16).

Yoksulluk veya fakirlik, genel olarak, bir halkın ya da belirli bir kesimin, gıda, giyim ve barınma gibi günlük temel ihtiyaçlarının tamamını veya büyük bir kısmını karşılayabilecek düzeyde yeterli gelire sahip olmaması olarak açıklanabilir (Biçer, 2009: 15).

Yoksulluk temelde insanın var olmasını gerektiren kaynaklardan yoksun olmasının bir sonucu olsa da aslında daha karmaşık ve çok boyutlu bir sorundur. Bu nedenle insanların sadece fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi yönüyle düşünülmemesi gerekir. İnsanın kendini gerçekleştirme fırsatına sahip olmaması ve içinde bulunduğu toplum tarafından kabul edilmesine olanak sağlayacak imkânlardan yoksun bulunması da yoksulluk durumu olarak gösterilebilir (Güneş, 2009: 16).

Tablo 1' e göre 2002 yılında ülke genelinde yoksul hanehalkı oranı %22,45 seviyesindeyken, 2007 yılında %14,59 seviyesine gerilemiştir. Ayrıca hanehalkı büyüklüğü ile yoksulluk oranı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu da açıkça görülmektedir.

Tablo 1: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Yoksul Hanehalkı Oranı

Hanehalkı Büyüklüğü	Yoksul Hanehalkı Oranı (%)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ülke Geneli	22,45	23,02	20,67	15,42	13,98	14,59
1-2	16,51	13,41	14,49	8,44	10,95	10,89
3-4	16,37	17,08	13,71	9,22	8,27	9,08
5-6	29,03	31,67	27,40	22,41	17,54	20,72
7+	45,95	48,41	51,06	44,08	41,83	40,66

Kaynak: DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009

1.1.2. Sosyal Dışlanma

Sosyal dışlanma kavramı, sosyal politika literatüründe bireyin sosyal, siyasi ve yurttaşlık haklarından mahrum olması veya toplumun sosyal, siyasi ve iktisadi faaliyetlerine katılamaması şeklinde yorumlanmaktadır. Uygulamada ise, sosyal dışlanma “iş piyasasından dışlanma”, “maddi yoksunluk” veya “temel sosyal hakları kullanamama” olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2009: 15).

1.1.3. Sosyal Koruma

Sosyal yardım ile birlikte incelenebilecek bir diğer kavram ise sosyal korumadır. Sosyal koruma mevcut temel risk ve gereksinimlerden kaynaklanan düşük yaşam standartlarına ya da yaşam standartlarının gerilemesine karşı korunması amacıyla toplumun kamusal ve toplu önlemler aracılığıyla bireylere ve ailelerine sağladığı yardımlar olarak tanımlanabilir (Kılıç ve Çetinkaya, 2012: 95).

Diğer yandan, sosyal koruma hakkında herkesin kabul ettiği bir tanım bulunmadığı gibi, tek bir yaklaşım da söz konusu değildir. Toplumlararası sosyal koruma tanımı ve yaklaşımı bakımından önemli ayrımlar mevcuttur. Farklı değerler, kültür, gelenek, kurum ve politik yapılar sosyal korumanın nasıl sağlanacağı ve tanımı üzerinde etkili olmaktadır. Literatürde, sosyal koruma sosyal güvenliğin amacı olarak ifade edilmektedir (Sosyal Koruma: 2014.).

Sosyal koruma, gelişmiş ülkelerin sosyal politika gündemine giren yeni ve önemli bir kavramdır. Sosyal koruma sosyal sigorta sistemine dâhil olan aktif nüfustan, çalışamayacak durumda olup sosyal yardım ve hizmet bekleyen nüfusa

kadar geniş bir çevreye dayalı kapsamlı bir güvenlik ağı oluşturarak bir ülkenin tüm vatandaşlarını kapsamaktadır (Kaya, 2009: 25).

Sosyal koruma mekanizmaları genel olarak üç kategori altında sınıflandırılmaktadır: Bunlardan birincisi belirli bir sosyal gruba, gelirden ve istihdamdaki statüden bağımsız olarak verilen genel desteklerdir (çocuk sahibi ailelere çocuklar için verilen destekler gibi). İkincisi de bireyin istihdam edilme durumuna ve istihdam sırasında yaptığı katkıya göre değişen sosyal sigorta uygulamalarıdır (işsizlik sigortası, emeklilik maaşı gibi). Üçüncüsü ise gelire ya da mal varlığına bağlı olarak, genellikle yoksulluk sınırının altındaki bireylere veya özel gruplara (engelliler gibi) verilen yardımlardır (Şener, 2010: 4).

Sosyal koruma kavramının sosyal güvenlik kavramı ile karıştırılmaması gerekmektedir. Sosyal koruma, sosyal riskleri azaltmaya yönelik tüm faaliyetleri kapsamaktayken, sosyal güvenlik toplumun geniş bir kesiminin katkılarıyla sosyal risklerden belli ölçüde korunmayı içermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen sosyal risklerin giderilmesinde sosyal güvenliğin yeterli olmadığı, sosyal korumaya da ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Sosyal Yardımların Gelişimi, 2013).

Ülkemizin ne düzeyde sosyal koruma harcaması yaptığını daha iyi ortaya koyabilmek ve diğer ülkelerle kıyaslama yapabilmek amacıyla dünya coğrafyasının farklı bölgelerinde yer alan ülkeler seçilmiş ve tablo 2' de gösterilmiştir. Bu tabloya göre, Türkiye'de 2010 yılında sosyal güvenlik, sağlık, sosyal yardım ve sosyal hizmetleri kapsayan sosyal koruma harcamalarının GSYH içindeki payı % 11,99 iken Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi ülkelerde ortalama % 22 seviyesindedir. Diğer yandan bu oran Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ise ortalama % 27 seviyesine çıkmaktadır (Kamu Harcamaları Raporu, 2014).

Tablo 2: Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının GSYH' ye Oranı

ÜLKELER	2005	2006	2007	2008	2009	2010
A.B.D.	16,0	16,1	16,3	17,0	19,2	19,9
Almanya	27,3	26,1	25,1	25,2	27,8	27,1
Avustralya	16,5	16,5	16,4	17,8	17,8	17,9
Avusturya	27,1	26,8	26,3	26,8	29,1	28,8
Belçika	26,5	26,0	26,0	27,3	29,7	29,5
Danimarka	27,7	27,1	26,5	26,8	30,2	30,1
Estonya	13,1	12,7	12,7	15,8	20,0	20,1
Finlandiya	26,2	25,8	24,7	25,3	29,4	29,4
Fransa	30,1	29,8	29,7	29,8	32,1	32,2
Hollanda	20,7	21,7	21,1	20,9	23,2	23,5
İngiltere	20,5	20,3	20,4	21,8	24,1	23,7
İspanya	21,1	21,1	21,3	22,9	26,0	26,5
İsrail	16,3	15,8	15,5	15,5	16,0	16,0
İsveç	29,1	28,4	27,3	27,5	29,8	28,3
İtalya	24,9	25,0	24,7	25,8	27,8	27,8
Japonya	18,5	18,4	18,7	19,9	22,4	...
Kanada	16,9	16,9	16,8	17,6	19,2	18,6
Kore	6,5	7,4	7,6	8,3	9,4	9,2
Macaristan	22,5	22,8	23,0	23,1	23,9	22,6
Meksika	6,9	7,0	6,9	7,4	8,2	8,1
Polonya	21,0	20,8	19,7	20,3	21,5	21,8
Portekiz	23,0	23,0	22,7	23,1	25,6	25,6
Şili	10,1	9,3	9,4	9,6	11,3	9,8
Türkiye	9,9	10,0	10,5	10,7	12,8	...
Yeni Zelanda	18,1	18,9	18,6	19,8	21,2	21,2
Yunanistan	21,1	21,3	21,6	22,2	23,9	23,3
OECD	19,7	19,5	19,2	19,9	22,1	22,0

Kaynak: OECD. http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataetCode=SOCX_AGG. (03.08.2013).

1.1.4. Sosyal Güvenlik

Sosyal koruma sisteminin önemli bir bölümünü oluşturan sosyal güvenlik sistemi, toplumun tüm kesimini kapsayarak, her bir bireyin bugünkü ve gelecekteki ekonomik ve sosyal durumlarının güvence altına alınmasını hedeflemektedir. Sosyal güvenlik, ihtiyaç halinde bulunan bireylere yaptığı yardımlar ile onlara insan onuruna yaraşır asgari yaşam düzeyini sağlamayı amaçlamaktadır (Hacımahmutoğlu, 2009: 18).

Sosyal güvenlik, genel amaç olarak hiçbir fark gözetmeksizin herkesin sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde içinde buldukları durum ve geleceklerinin güvence altına alınmasıdır (DPT: 605, 2001: 51).

Bir gereksinim olarak sosyal güvenlik, tarih boyunca farklı yöntemlerle giderilmeye çalışılmıştır. Nitekim bireysel tasarrufu ön planda tutan yöntemler geçmişte kalırken, günümüzde yükün dağıtılmasını esas alan kolektif yöntemler daha fazla kabul görür hale gelmiştir. Sosyal güvenliğin sosyal devletin temel şartlarından biri olduğu düşünüldüğünde, sosyal sigortalar ile sosyal yardımlar ve hizmetler, önemli kolektif yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Saracel, 1997: 1).

Beveridge (İngiliz) tipi olarak gösterilen sosyal güvenlik sistemlerinde tüm nüfus, vergilerle finanse edilen tekdüze edimlerden oluşan bir koruma kapsamındadır. Bismarck (Alman) tipi olarak gösterilen sosyal güvenlik sistemlerinde ise çalışanların primleriyle finanse edilen sosyal sigorta uygulaması ile koruma sağlanır. Çalışmayan ve muhtaç durumda olan bireyler ise devletin yardımlarından faydalanır (Sözer, 1998: 86).

Özellikle son yarım yüzyılda, sosyal yardım programlarının sosyal güvenlik sistemi içindeki öneminin giderek arttığı söylenebilir. Bu artışa neden olan faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Hacımahmutoğlu, 2009: 28).

1. Özellikle gelişmiş toplumlarda nüfusun büyük bölümüne sosyal güvence sağlayan sosyal sigorta programlarının kapsamı giderek daralmakta ve bu programlar toplumda yaygın bir sosyal güvence sağlama özelliklerini yavaş yavaş kaybetmektedir. Bu durumun nedenleri aşağıdaki faktörler ile kısaca özetlenebilir:

- Çalışma biçimlerinde özellikle 1970'lerden sonraki dönemde meydana gelen değişimin (krizler, teknolojik gelişmeler, küreselleşme, işsizlik), sosyal sigorta programlarına katılımını kısıtlamasıdır.

- Sosyal sigorta harcamaları önemli boyutlara ulaştığı için harcamaların kısılması yoluna gidilmiştir.

2. Düşük ücretle geçinmek zorunda kalmayı ifade eden “çalışan yoksulluğu” da sosyal yardım programlarının önem kazanmasındaki nedenlerden biri olarak gösterilebilir.

3. Diğer bir nedende, yaşanan bu gelişmelerin toplumdaki yardımlaşma kültürünü, diğer bir ifade ile geleneksel güvenlik ağlarını giderek zayıflatmasıdır. Bireyler maddi zorluklarla karşılaştıklarında yakın çevreleri tarafından verilen yardım ve destek giderek azalmaktadır.

1.1.5. Sosyal Sigorta

Zaman içerisinde ekonomik ve sosyal yapı değiştikçe çeşitli toplum kurumlarının yardım faaliyetleri yetersiz gelmeye başlamış ve devletin sosyal yardım alanındaki sorumlulukları artmıştır. Modern toplumlarda sosyal yardım faaliyetleri devlet tarafından yürütülen faaliyetler olarak şekillenmiştir. Günümüzde birçok ülkede sosyal güvenlik sistemleri, sosyal sigorta ile sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden oluşacak şekilde oluşturulmuştur (Hacımahmutoğlu, 2009: 11).

“Sosyal sigortalar, fizyolojik, ekonomik ve sosyal riskleri karşılamak için önerilen önlemler toplamıdır. Genel amacı ise, ulusal gelirin bir bölümünün yeniden dağılımını sağlamaktır. Finansmana katkı ve katılım zorunluluğunun bulunduğu primlere dayalı programlardır” (DPT ÖİK: 605, 2001: 51).

1.1.6. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler, insanların maddi ve manevi açıdan kendilerine daha yeterli hale gelmelerine ve başkalarına bağımlı olmalarının önlenmesine, aile bağlarının güçlendirilmesine, bireylerin ve toplulukların hem sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerine hem de sosyal refah düzeyinin ve yaşam standardının artmasına yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet elemanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür (DPT ÖİK: 681, 2007: 3).

Tablo 3: 2006-2008 Toplam Sosyal Hizmet ve Yardım Harcamaları (TL)

KURUMLAR VE HİZMETLER	2006	2007	2008
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMAYI TEŞVİK FONU	1.377.725.110	1.413.757.200	1.798.454.739
SOSYAL HİZMETLER VE ÇOCUK ESİRGEME KURUMU GENEL MÜD.	441.154.750	618.155.861	1.075.056.902
65 YAŞ VE ÖZÜRLÜ MAAŞLARI	1.284.823.462	1.758.303.773	2.018.628.833
YEŞİL KART ÖDEMELERİ	2.896.420.970	3.913.615.528	4.030.734.093
KREDİ VE YURTLAR KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	1.619.680.000	1.907.497.000	2.204.220.000
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (HAYIR İŞLERİ)	72.578.198	113.434.199	117.000.277
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI	683.514.877	1.187.132.451	1.391.811.087
KÖMÜR YARDIMLARI (GÖREV ZARARI)	252.080.000	267.962.000	337.318.000
ÜNİVERSİTELER (Sağlık, Spor ve Kültür Daire Başk.)	505.444.822	551.526.745	627.591.010
PRİMSİZ ÖDEMELER GENEL MÜDÜRÜĞÜ			4.742.469
GENÇLİK VE SPOR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ-GENÇLİK DAİRESİ BŞK.	2.136.669	2.506.359	5.453.630
SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	2.073.618	3.172.617	3.433.899
ÖZÜRLÜLER İDARESİ BAŞKANLIĞI	3.305.263	4.348.845	4.124.448
AİLE VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	2.742.054	3.728.691	4.417.169
KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	2.047.839	2.941.079	3.582.065
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI (ASKER AİLELERİNE YARDIM)	3.072.523	2.699.891	2.841.296
İL ÖZEL İDARESİ	35.168.612	27.727.464	31.177.987
BELEDİYELER	196.279.518	313.311.739	600.809.529
TOPLAM	9.380.248.285	12.091.821.442	14.261.397.433

Kaynak: DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009.

Yukarıda yer alan Tablo 3' de görüldüğü üzere, muhtelif kurumlar aracılığı ile kamu kaynaklarından gerçekleştirilen sosyal hizmet ve yardım harcamaları toplamı, 2006 yılında 9,4 milyar TL iken, 2008 yılında 14,3 milyar TL' ye yükselmiştir.

Günümüzde sosyal yardım ile sosyal hizmet kavramları gerek tanım gerekse uygulama alanları bakımından karıştırılabilmektedir. Sosyal yardımların muhtaçlık esasına dayanması, sosyal hizmetlerde ise muhtaçlığın değil toplumsal birlikteliğe dair sorunların çözülmesine yardımcı olacak hizmete duyulan ihtiyaç esastır. Sosyal yardıma ihtiyaç duyan bireylerin neredeyse tamamının sosyal hizmete de ihtiyacı olduğu söylenebilecek iken, sosyal hizmete ihtiyaç duyan bireylerin sosyal yardıma da ihtiyaç duyduğu söylenemeyebilir. Örnek olarak, ekonomik açıdan yeterli bir kişiye özrü veya yaşlılık durumundan dolayı sosyal

hizmet sunulurken, aynı kişiye sosyal yardım yapılması gerekmeyecektir. Ancak yoksulluk nedeniyle sosyal yardım alan bir kişi, ekonomik zorlukların yarattığı olumsuzlukların ya da oluşması muhtemel toplumsal uyumsuzluğun giderilmesi için sosyal hizmete de ihtiyaç duyabilecektir (Hacımahmutoğlu, 2009: 20).

Ayrıca, sosyal yardımlardan yararlanmak için, mevzuatta öngörülen fakirlik/yoksulluk/muhtaçlık ölçütlerini taşıması gerekmekte iken, sosyal hizmetler için çoğu zaman böyle bir ölçüt aranmamaktadır. Belli durumda bulunan kişi veya gruplar gelir bakımından birbirinden farklılık taşıyabilirler bile devletin sunduğu sosyal hizmetlerden faydalanabilmektedir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 31).

1.2. SOSYAL YARDIM KAVRAMI VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

Sosyal yardım, değişik isimler adı altında tarihin ilk dönemlerinden itibaren varlığını sürdürmektedir. Ancak, “sosyal yardım” isminin ortaya çıkışı -kesin olarak bilinmese de- sanayileşme döneminin bir ürünü olduğu söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle günümüzde kullanılan sosyal yardım kavramı 18. yüzyılda başlayan sanayileşme döneminde özellikle gelirin yeniden dağıtım aşamasında önem kazanan bir araç olarak yıllardan beri varlığını sürdürmektedir (Taşçı, 2008: 128).

1.2.1. Sosyal Yardımın Kavramsal Çerçevesi

Sosyal yardımlar; “geçinme güclüğü içinde olan” ve “toplumdan dışlanma tehlikesiyle karşılaşan kişilerin”, yoksul ve düşük geliri insanların veya sosyal grupların yaşamlarının güvence altına alınması konusunda, kamu sorumluluğu ilkelerinin kabul edilmesinden doğmaktadır. Sosyal yardımlar, tek yönlü olarak devlet ya da kamu makamlarınca yasal yetki ve görev verilmiş gönüllü kuruluşlar tarafından yapılmaktadır. Yararlanan kişinin herhangi bir mali katkısı söz konusu değildir (DPT ÖİK: 605, 2001: 51). “Sosyal yardım” (social assistance), sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı bir önlem, sosyal güvenlik ağının son parçasıdır. Diğer bir deyişle, sosyal sigortaların kapsamında olmayıp yardıma muhtaç durumda bulunan insanlar, sosyal yardımlarla sosyal hukuk kapsamına alınmaktadır (Tunç, 2012: 107).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda oldukça detaylı biçimde düzenlenmiş olan sosyal devlet ilkesinin varlığı rejimin güvencesi olarak sunulmaktadır. Bu

nedenle de değiştirilmez kılınmıştır. Anayasaların ve yasaların sosyal olma niteliği toplumsal bir ihtiyacın sonucudur. Sorunları olmayan kişi, grup ve toplum asla düşünülemez (DPT: 2593, ÖİK: 605, 2001: 51).

İşsizlik ve yoksullukla mücadeleye yönelik politikalara rağmen yoksulluğun tüm dünyada önemli bir sorun olarak varlığını koruyor olması sosyal hizmet ve yardım uygulamalarının öneminin artmasına neden olmaktadır. İşsizlik, yoksulluk, gelir dağılımındaki adaletsizlik gibi sosyal ve ekonomik sorunlar yalnızca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değil, gelişmiş ülkelerde de önemli sorunlar olarak halen varlığını sürdürmektedir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 8). Nitekim ülkemizde bu mevcut sorunları önlemek adına 29 Mayıs 1986 tarihli ve 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Yasası kabul edilmiştir. Yasanın amacı 1. Maddesinde şöyle açıklanmıştır: “Bu Kanunun amacı: fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan... kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir” (Sözer, 1998: 86).

“Sosyal yardım, kelime anlamı ile kendisine ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin, yerel ölçülere göre geçimini kendi kaynakları ile yeterli derecede sağlama durumunda olmayan kişilere yapılan yardımları ifade eder” (DPT: 2592, ÖİK:604, 2001: 27).

En geniş anlamı ile “sosyal yardım; yerel ölçüler içinde asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından kendi ellerinde olmayan nedenlerden dolayı yoksun kalmış kişilere, resmi kuruluşlar veya kanunların verdiği yetkiye dayanarak yarı resmi veya gönüllü kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan parasal ve nesnel sosyal gelirden oluşan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanı olarak tanımlanmaktadır” (DPT ÖİK:605, 2001: 51).

Tablo 4: 2002-2010 Yılları Sosyal Yardımların GSYH' ya Oranı

YIL	SYDTF ² (Bin TL)	GSYH ³ (Bin TL)	SYDTF/GSYH (%)
2002	892.195	350.476.089	0,25
2003	651.990	454.780.659	0,14
2004	1.347.847	559.033.025	0,24
2005	1.304.664	648.931.711	0,20
2006	1.389.548	758.390.785	0,18
2007	1.413.757	843.178.421	0,17
2008	1.797.080	950.534.250	0,19
2009	2.379.375	952.558.578	0,25
2010	2.032.537	1.098.799.348	0,18

Tablo 4' te, ülkemizin 2002 ile 2010 yılları arasında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kapsamında ihtiyaç sahibi bireylere verilen sosyal yardımlar ve bu yardımların GSYH' ya oranı yer almaktadır. Bu oran 2002 yılında % 0,25 seviyesindeyken, 2010 yılında % 0,18 seviyesindedir.

Devlet, sosyal görevler yüklenmeye başladığı andan itibaren yoksul olarak doğan veya daha sonradan yoksulluğa maruz kalan kişilere ayni ve nakdi olarak sosyal yardımlarda bulunarak bu kişilerin yaşamını tehlikelere dayalı olmaksızın gerçekleştirmektedir (Tunç, 2012: 107).

Tablo 5' te 2006 ve 2011 yılları arası, sağlık harcamalarının, sigorta ödemelerinin ve sosyal yardımların GSYH' ye oranları verilmiştir. Buna göre 2006 yılında GSYH' nin % 0,50' si olan sosyal hizmet ve yardım harcamalarının 2011 yılında GSYH' nin % 0,93' üne yükseldiği görülmektedir.

² Sosyal Yardımların Gelişimi. <http://sedatgenc.blogcu.com/sosyal-yardimlarin-gelisimi-ve-kurumsallasmasi/11770189>. (04.09.2012).

³ TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. (09.11.2013).

Tablo 5: Sosyal Koruma Harcamalarının Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım, Sağlık Hizmetlerine Yönelik Dağılımları, GSYH %, Özet Tablo

	2006 % GERÇEKLEŞEN	2007 % GERÇEKLEŞEN	2008 % GERÇEKLEŞEN	2009 % GERÇEKLEŞEN	2010 % GERÇEKLEŞEN	2011 % GERÇEKLEŞEN
1.SAĞLIK HARCAMALARI	4,07	4,22	4,44	5,13	4,58	4,44
SGK SAĞLIK HARCAMALARI (Kamu Personeli, Ödeme Gücü Olmayanlar ve SGK diğer harcamalarının % 30'u dahil)	2,85	2,88	3,08	3,49	3,13	2,99
SAĞLIK MERKEZİ YÖNETİM (Yeşil Kart dahil)	1,22	1,34	1,36	1,65	1,46	1,45
Yeşil Kart Harcamaları	0,38	0,46	0,42	0,58	0,45	0,40
2.SİGORTA VE EMEKLİLİK ÖDEMELERİ	6,42	6,73	6,62	7,59	7,60	7,62
İŞSİZLİK SİGORTASI FONU	0,05	0,05	0,07	0,19	0,13	0,13
SGK SİGORTA ÖDEMELERİ (SGK diğer harcamalarının % 70'i dahil)	6,37	6,68	6,56	7,40	7,46	7,49
3.SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM	0,50	0,52	0,56	0,77	0,79	0,93
SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM MERKEZİ YÖNETİM	0,14	0,16	0,20	0,27	0,37	0,51
SGK 2022 SAYILI KANUN ÖDEMELERİ (2012'den itibaren Merkezi Hükümet içinde)	0,18	0,20	0,18	0,25	0,23	0,21
SYDTF	0,18	0,17	0,19	0,25	0,18	0,20
TOPLAM (1+2+3 = Sosyal Koruma)	11,00	11,47	11,63	13,49	13,02	12,87

Kaynak: KAHİP. http://www.kahip.org/site_media/docs/milletvekili_mektup_2012.pdf. (05.09.2014).

Sosyal yardım kavramının temel unsurları şu şekilde özetlenebilir: (Kalağan, 2009: 218)

- Sosyal yardım esas olarak sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde yararlanılan primli sistemin tamamlayıcısı niteliği taşımaktadır.
- Sosyal yardımlardan yararlananların sisteme katkısı söz konusu olmayıp, ihtiyaçları karşılıksız olarak giderilmektedir.
- Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik açısından kanunla düzenlenmiş olmaları ve resmi veya yarı resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından yerine getirildikleri takdirde bir sosyal güvenlik hizmeti niteliğine sahip olabilmektedir.

- Sosyal yardımlar maddi sosyal gelirler biçiminde sunulabileceği gibi aynı yardımlar, bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler biçiminde de sunulabilmektedir.
- Sosyal yardımlar, ihtiyaç tespiti ve bireysel gereksinimler dikkate alınarak farklı düzey ve biçimlerde sağlanmaktadır.
- Sosyal yardımlar, kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirerek muhtaçlıktan kurtarma amacını taşımaktadır.
- Sosyal yardımlarda, mahalli ölçütlere dayalı bir asgari geçim seviyesinin tespiti, hem muhtaçlık araştırması hem de yardım sağlama safhalarında dikkate alınması gereken bir kural olmaktadır.

1.2.2. Sosyal Yardımın Etkileri

Bu bölümde önce sosyal yardımların ihtiyaç sahibi bireyler üzerinde bıraktığı olumlu etkiler anlatılarak hem bireysel hem de toplumsal açıdan refah boyutu incelenecektir. Daha sonra sosyal yardımın olumsuz yönleri anlatılarak ahlaki açıdan oluşması muhtemel boşluklarına değinilecektir.

1.2.2.1. Sosyal Yardımın Olumlu Yönleri

Sosyal yardımların genel olarak, boşlukları tamamlama, tasarruf sağlama, yardım alan kişiyi suçtan uzak tutması ve psiko-sosyal faydalarının bulunduğu söylenebilir.

1.2.2.1.1. Boşlukları Tamamlayıcı Olması

Sosyal yardımların önemli ölçüde fayda sağlayacağı bir konu olarak sosyal sigorta programlarının kendi uygulamalarındaki boşlukları ve sosyal sigorta programlarının kapsamına girmeyen kişilerle ilgili olarak sosyal güvenlik boşluklarını tamamlaması gösterilmektedir (Çengelci, 1993: 25). Sosyal yardımın bu özelliği, mevcut sosyal güvenlik sisteminin daha olgun ve sağlam temellere dayanmasını sağlamaktadır (Taşçı, 2007: 43).

1.2.2.1.2. Tasarruf Sağlama Yönü

Sosyal yardımlar konusunda bahsedilebilecek diğer bir yarar da, bireylerin özel durumlarına ve ihtiyaçlarına göre ayarlanabilir olmaları ve dolayısıyla kaynakların kullanımında tasarruflu davranışı mümkün kılmalarıdır (Saracel, 1997: 14).

1.2.2.1.3. Psiko-Sosyal Faydaları

Sosyal yardım yapmayı olumlu bir şekilde ele alanlar, bireylere sağlamış olduğu psikolojik ve ruhsal katkıya dikkat çekmektedir. Bu yaklaşıma göre, sosyal yardım alan kişilerin kısa süreli de olsa “muhtaçlık” psikolojisinden kurtulabilmeleri, ruh sağlığına destek olması açısından önemli görülmektedir. Dolayısıyla sosyal yardım alan kişinin kısa vadeli de olsa kendi başına yeterli olabilmesi sonucunda, yardım alan kişi üzerinde psiko-sosyal anlamda olumlu bir etki bırakmaktadır (Taşcı, 2008: 9).

1.2.2.1.4. Yardım Alan Kişiyi Suçtan Uzak Tutması

Hayatını devam ettirmek zorunda olan insan, tasarruflarını kullanarak veya çalışarak karşılayamadığı zorunlu ihtiyaçlarını hırsızlık, gasp, kapkaç gibi fiillerle karşılama yoluna gidebilmektedir. Bu durumda, sosyal yardımın muhtaç durumda olan kişiyi kötülüklerden alıkoyma gibi hem bireysel hem de toplumsal bir faydası olduğu da söylenebilir (Karabulut, 2011: 21).

1.2.2.2. Sosyal Yardımın Olumsuz Yönleri

Sosyal yardımın, belirtilen birçok olumlu yönlerinin bulunmasına karşın, küçük düşürülme, tembelliğe itme ve istismara açık olma gibi olumsuz yönlerinin bulunduğu da ifade edilebilir.

1.2.2.2.1. Psiko-Sosyal Sakıncaları: Damgalanma ve Küçük Düşürülme

Sosyal yardım uygulamasına dair eleştirel görüşlerden ilki, yardım alan bireylerde meydana gelebilecek olan “psiko-sosyal” sakınca durumudur.

Yardımdan yararlanacak kişinin muhtaç olduğunu kanıtlamak zorunda olması ve yardım alırken bu muhtaçlık duygusunu hissetmesi, bu kişiler üzerinde onur zedeleyici etkiler yaratmaktadır. Sosyal yardım alırken bireyin “damgalanması” anlamına da gelen bu durum, birey üzerindeki psikolojik olumsuz etkileri açısından tehlikeli görülmektedir (Taşcı, 2008: 3).

1.2.2.2. Tembelliğe İtmesi ve Bağımlılık Yaratması

Sosyal yardımların bir başka sakıncası ise, yalnız muhtaç durumda olanlara yönelik olmasının bu kişileri tembelliğe sürüklemesi, israfı körüklemesi ile birlikte tasarruf ve servet oluşumunu önemli derecede engellemesi şeklinde ifade edilmektedir (Saracel, 1997: 15).

1.2.2.3. İstismara Açık Olması

Sosyal yardımların olumsuz yönlerinden diğeri de, “istismar”a açık oluşuyla ilişkilidir. Sosyal yardımlarda istismar iki şekilde ortaya çıkabilmektedir. Birincisi, haksız sebepler; yani ihtiyaç sahibi olunmamasına rağmen yardım alma ile ilgilidir. İkinci istismar türü de yardımlardaki mükerrerlik ile ilgilidir. Bu mükerrerlik durumu, aynı kişinin farklı kurumlardan ayrı ayrı yardım almasıdır (Taşcı, 2007: 48).

1.2.3. Sosyal Yardım Türleri

Sosyal yardımlar, ayni-nakdi, tazminat-koruma amacı taşıması ve şartlı-şartsız şeklinde üç temel kategoriye ayrılabilir.

1.2.3.1. Ayni - Nakdi Sosyal Yardım

Sosyal yardımlar ayni yardımlar ve nakdi yardımlar olmak üzere iki gruba ayrılabilir. Ayni yardımlar; giyecek yakacak, kırtasiye, tıbbi araç ile rehabilitasyon amaçlı protez araçları gibi sosyal inceleme raporuyla müracaatçının ihtiyacına göre verilecek mal ve malzeme yardımı olarak belirtilmektedir. İkinci temel yardım şekli ise nakdi yardımlardır. Nakdi yardımlar, sosyal hizmet mensupları tarafından müracaatçının ihtiyacına göre belirlenerek verilen parasal yardımdır (Ölmez, 2007: 13).

1.2.3.2. Tazminat – Koruma Karakteri Taşıyan Sosyal Yardım

Sosyal yardımları, tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar ve koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar şeklinde iki sınıfa ayırmak mümkündür. Tazminat karakteri taşıyan sosyal yardımlar; muhtaç asker ailelerine yardım, vatan hizmetinde bulunmuş İstiklal Madalyası sahiplerine yardım, görevleri nedeniyle yaralanan yahut ölen bazı kamu görevlilerine yardım ve yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere yardım şeklinde alt gruplara ayrılmaktadır (Dayanışma Dergisi, 2008: 61).

Diğer yandan koruma karakteri taşıyan sosyal yardımlar; kimsesiz, muhtaç yaşlılara ve yoksul muhtaç vatandaşlara yapılan yardım, muhtaç sanatçılara yapılan yardım, doğal afetlerden zarar gören çiftçilere yapılan yardım, konut edindirmeye yönelik yardım ve öğretmenliği desteklemeye yönelik yardım şeklinde sınıflanırken, daha genel ve geniş bir kitleye hitap eden yardım türü olarak bilinmektedir (Çakar, 2008: 227).

1.2.3.3. Şartsız (Karşılıksız) ve Şartlı Sosyal Yardımlar

Esas olarak sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesi açısından değerlendirilen sosyal yardımın önemli bir özelliği, muhtaç kişilerin herhangi bir katkısı olmadan yardımlardan faydalanabilmesidir. Bu anlamda yardımlar, primsiz ve karşılıksız olmaktadır (Taşcı, 2007: 69).

Sosyal yardımların şartsız (karşılıksız) olabilmesinin yanında, son dönemlerde “aktif sosyal yardım politikaları” kapsamında değerlendirilmek üzere, şartlı ve belirli kayıtlara ve kurallara bağlı olarak yapılan sosyal yardımların önem kazanmakta olduğu söylenebilir (Taşcı, 2007: 69). Muhtaç durumda olmayan bir kişi, elinde yeterli sermaye olmadığı için düşündüğü mesleği icra edemeyebilir. Eğer yapılacak küçük bir mali katkıyla iş hayatına atılması sağlanabiliyorsa sosyal destek adı altında kendisine yardım yapılması mümkün olacaktır (Sözer, 1998: 89).

1.3. TÜRKİYE' DE VE DÜNYA' DA SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

1.3.1. Dünya' da Sosyal Yardım

Sosyal yardımlar konusunda uluslararası düzeyde bir uygulama birliği mevcut değildir. Sosyal yardımlar ülkeler itibariyle, kapsam, nitelik ve yöntemler açısından farklılık göstermektedir. Kimi sistemlerde, belli ölçütlere göre belirlenen tutarlar asgari gelir desteği olarak aynı statüde bulunan herkese ödenirken, kimi sistemlerde ise dar kapsamlı yardım programlarıyla yoksul ve muhtaçların belli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik aynı veya nakdi yardımlar yapılmaktadır (Karabulut, 2011: 133). Sosyal yardım uygulamalarına hem model olması hem de kıyaslama yapılabilmesi amacıyla Avrupa' dan ve Amerika' dan aşağıda yer alan ülkeler örnek olarak seçilmiştir.

1.3.1.1. Almanya

Almanya'da sosyal güvenlik sistemi kapsayıcı ve ayrıntılı bir yapıya sahiptir. Hastalık, emeklilik, kaza, bakım ve işsizlik sigortası gibi koruyucu yapılar, yaşam koşulları içindeki risklere karşı bireylerin çaresiz durumda kalmasını önlemektedir. Sosyal koruma ağı, bunların dışında, vergilerle karşılanan aile yardımları (çocuk yardımı, vergi indirimleri) veya emekli ve işsizler için temel güvenceleri de kapsamaktadır. Bunlardan dolayı Almanya kendisini bir sosyal devlet olarak tanımlamış, yurttaşlarının sosyal güvenliğini öncelikli görevleri arasında saymıştır (Alman Topumu, 2014).

Almanya'da mevcut yasal düzenlemelere göre sosyal yardım öncelikle kendi kendine yardım sürecinin çalıştırılmasıyla başlamaktadır. Kişilerin başarısız olduğu durumlarda sivil toplum kuruluşları, bu durumda da başarının sağlanamaması halinde en son aşamada devlet organları devreye girmektedir. Sosyal hizmet amaçlı kuruluşlar, kiliseler veya bazı özel oluşumlar aracılığı ile hizmet sunmakta olup, bu hizmetlerin yetersiz olması durumunda devlet tarafından da kuruluşlar oluşturulmaktadır.

Almanya'da Türkiye'den farklı olarak devlet, çocukları, çocuk için sağlıksız olan ailelerden (işkence, cinsel istismar vb. durumlarda) mahkeme kararına dayanarak tüm velayet hakkı ile beraber korunma altına alabilmektedir. Bu

konularda en etkin rolü bir devlet kurumu olan Çocuk Birimi (Jugendamt) üstlenmektedir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 65).

Almanya'da çalışan tüm bireyler bakım ve hastalık sigortası primi ödemektedir. Yaşlarının ilerlemesi ile ya da herhangi bir nedenle bakım ihtiyacı olduğunda; hastane, belediye danışma ve bakım merkezi ya da aile doktoru tarafından sosyal hizmet veren kuruluşlara yaşının yerleştirilmesi sağlanmaktadır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 66). Yaşının maaşının yetersiz kaldığı durumlarda devlet 520 Euro'ya kadar sosyal yardım sağlamaktadır.

Örneğin, 2. derecede bir yaşının 1 aylık Huzurevi bakım ücreti 3.000 Euro olup bu miktarın 1.280 Euro'su sigorta şirketince, 1.200 Euro'su yaşının maaşından, 520 Euro'su sosyal yardım olarak devletçe karşılanmaktadır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 71).

Caritas, mali kaynağını Almanya'daki Katolik Kiliselere üye olanların kilise aidatlarının gelirleri ile oluşturan bir kuruluştur. Caritas'ın hizmet sunduğu alanlar aşağıda sıralanmıştır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 67).

- Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetler,
- Sosyal yardıma yönelik hizmetler,
- Deprem, sel vb. doğal afetleri yaşayanlara yönelik hizmetler,
- Hastalara yönelik hizmetler,
- İflas ederek ekonomik yoksunluk içinde kalan kişilere yönelik hizmetler,
- Yaşlılara yönelik hizmetler,
- Özürlülere yönelik hizmetler.

1.3.1.2. İspanya

Sosyal hizmetler, sağlık, sosyal güvenlik ve eğitim hizmetleriyle birlikte sosyal koruma sisteminin önemli bir parçasıdır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 72).

Sosyal hizmetler iki düzeyde organize edilmektedir. Birinci düzey sosyal hizmetlerde, ülke genelinde sosyal hizmet uzmanları ve ev hizmetleri ile donatılmış, halkın kolayca ulaşabileceği yerlerde ofisler bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bu ofislerde müracaatçıları bilgilendirmekte, gereksinimlerine göre özellik içeren sosyal hizmetlere yönlendirmekte, müracaatçılara tavsiyelerde bulunmakta ve yardım etmektedir. İspanya için her köy ve mahallede bulunan ve sosyal hizmet uzmanlarının bireyler ile çalıştığı birincil sosyal hizmetler büyük önem taşımaktadır.

Çok küçük köyler için sosyal hizmet uzmanları merkez (ana) köyün "comarca" sında yerleşiktir ve haftada bir kez küçük köyleri ziyaret etmektedir. Birincil düzeyde sosyal hizmetlere örnek olarak, Barselona'da 200.000 nüfusun yaşadığı bir ilçede 4 sosyal hizmetler ofisi mevcuttur.

İkinci düzey sosyal hizmetler ise çocuk refahı, yaşlılar, engelliler gibi özel hizmet gruplarına yönelik hizmetleri içermektedir. Değişik gereksinimleri olan bireyler ilk olarak birinci düzeydeki sosyal hizmet ofislerine gitmek durumundadır. Böylece sosyal hizmet uzmanları müracaatçıyı yaptıkları başvuruya göre değerlendirerek ve uygun hizmete yönlendirmektedir.

İspanya'nın sosyal hizmet politikası açık hizmetlerdir. Kapalı kurumlara, açık hizmetin yeterli gelmediği durumlarda son çare olarak başvurulmaktadır. Bu nedenle yaşlılar için kurum bakımından çok evde destek hizmetleri, çocuklar için yuvalardan ziyade koruyucu aile gibi yöntemler tercih edilmektedir. "Kurumsallaşmama" ya da "kapalı kurumlar dışında bireyler" prensipleri gereği bu yolu seçmektedirler (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 73).

1.3.1.3. Fransa

Fransa'da sosyal hizmetler birçok milli politika paralelinde yönetilir. Bunlar; sağlık, eğitim, adalet, gençlik ve spor, şehir gelişimi ve şehir meclisleri, tarımsal kooperatifler, emek ve profesyonel eğitim politikalarıdır.

Sosyal hizmetler büyük oranda, ulusal düzeyde belirlenen programların yerel düzeyde uygulanması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu programlar; genel sosyal yardım, sosyal yardım, aile sosyal yardımı ve çocuk sosyal yardımıdır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 86).

Genel sosyal yardım, yüksek seviyede ekonomik ve hayati zorluklar yaşayan bireyleri hedef almaktadır. Programın temel amacı, bakıma muhtaçlığa yol açan ekonomik ve sosyal durumları iyileştirmeden çok, önemli ihtiyaçları tespit ederek acil durumlara cevap vermektir.

Sosyal yardım, en fazla savunmasız olan nüfusun ihtiyaçlarına yöneliktir. Temelde mahalli yönetimlerin sorumluluğunda olan bu program, çocuk sosyal yardımı başlığı altındaki çocukların yanında yaşlılara, engellilere ve evsizlere hizmet sağlar. Çocuk Sosyal Yardımını da içeren sosyal yardım altındaki sosyal hizmetler ve yardımlarla ilgili genel politikalar, ulusal düzeyde yasalarla belirlenmiştir. Ancak,

hizmetleri finanse etme ve uygulama konularındaki yasal sorumluluk yerleştirilmiş ve mahalli idarelere verilmiştir.

Çocuk sosyal yardımı, korunmaya ihtiyacı olan savunmasız aileler ve çocuklar için özel hizmet bölümünü oluşturur. Hizmetler, her bir mahalli idarenin yapısına ve özel hizmet sağlayıcılarla yapılan anlaşmaların niteliğine göre farklılık göstermektedir.

Fransa, aile sosyal yardımlarında ise güçlü geleneksel aile politikalarına sahiptir. Ailelerin kendilerini savunmasız olarak tanımlayacak derecede ihtiyaçları olmasa da normal bir hayat sürdürebilmeleri için değişik hizmetlere ihtiyaçları vardır. Günlük bakım, okul sonrası kulüpler, oyun alanları, aile danışmanlığı, sosyal çalışmacı, çocuk edinme hizmetleri gibi daha çok korumaya yönelik kamusal hizmetler de aile sosyal yardımı kapsamına girmektedir.

Genel Sosyal Yardım ve Çocuk Sosyal Yardımının altındaki hizmetlerin aksine aile politikası, iyileştirmeden çok korumaya yöneliktir. Aile politikası kanunda belirtildiği gibi aile yardımlarını da içine alacak şekilde ulusal temelde düzenlenmiştir. Fransız Sosyal Güvenlik sisteminde aile yardımlarını da kapsayan aile bölümüne ait yıllık genel bütçe, parlamento tarafından belirlenir. Ancak aile ve çocuklar için sosyal hizmetleri geliştirme sorumluluğu belediyelerin ve kar amacı gütmeyen kurumların ortaklığında yerel aile yardım kurumuna aittir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 87).

Kişiye verilecek yardımlarda detaylı bir gelir incelemesi yapılmaktadır. Bu incelemeler öncelikle sosyal yardım kurumunun sahip olduğu bilgi bankası ve diğer kurumlar arasındaki bağlantılarla online olarak yapılmakta, ardından müracaatçıların yaşam durumunu sosyal hizmet uzmanlarınca yerinde tespit edilerek kontroller yapılmaktadır. Fransız sosyal yardım sistemi kapsamında haksız olarak sağlanan yardımlar geri alınmaktadır. Müracaatçının ölüm sonrası, miras kalırsa gerekli durumlarda geri alma işlemi dahi uygulanmaktadır (Karabulut, 2011: 159).

1.3.1.4. Hollanda

Hollanda' da yasal koşullar çerçevesinde herkes sosyal yardım almayı hak eder. 15-65 yaş arasında bulunan kişilerin yardıma muhtaç olarak kabul edilmesi için ilk koşul, zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli mal varlığının olmamasıdır. Ancak bu kişilerin ilgili kurumlardan (Sosyal sigorta-özel sigorta vs.) ve üçüncü

kişilerden olan alacaklarının toplamının sunulacak sosyal yardım tutarını aşmaması gerekmektedir.

Yapılacak yardım miktarı, başvuruda bulunan kişinin aile fertlerinin sayısı ve içinde bulunduğu koşullar (beslenme, giyim masrafları, meskenle ilgili masraflar, ısınma, mobilya, boş zamanları değerlendirme) dikkate alınarak belirlenir (Çetinkaya, 2012: 97).

1.3.1.5. İsveç

İsveç'te hükümete bağlı olarak sosyal yardım ve hizmet politikalarını belirleyen "socialstyrelsa" isimli bir bölüm vardır. Bu bölüm hükümete bağlı olmakla beraber kendi içinde bağımsız hareket etmektedir. Bölümün görevi; Belediyelerde, ulusal düzeyde, dini kuruluşların sosyal hizmet politikalarını ve yapılacak ekonomik yardımları belirlemektir.

Sosyal yardımların ve sosyal hizmetlerin temel özellikleri:

- Belediyeler her konuda vatandaşa yardım etmek durumundadır.
- Kadınlar gebelik sonrası 1 yıl ücretli izin kullanmaktadır. Erkekler ise 4 ay kullanabilmektedir.
- Devlet aileye çocuk yardımı yapar.
- Devlet tüm bireylerin (sağlıklı, engelli, alkolik vs.) gelişmesi, sosyal ve ekonomik şartlarının iyileşmesi için her türlü çabayı göstermek zorundadır.
- Temel ihtiyaçlardan olan sağlık, eğitim ücretsizdir.
- Bireylerin işsizlik sigortası hakkı vardır.
- Devlet göçmen ailelerin topluma uyum sağlamasında yardımcı olmak zorundadır.

Engelli çocuklar için rehabilitasyon merkezi kurulmuştur. Bu merkezde ağır zihinsel engelli çocukların terapileri yapılmaktadır. Çocuklar anne ve babaları ile birlikte terapiye katılmaktadırlar. Çocuklar ile, uğraşı terapisti, psikolog, çocuk gelişim uzmanı, fizik tedavi uzmanı, sosyal hizmet uzmanı, hemşire ve çocuğun ailesi birlikte çalışmaktadır. Rehabilitasyonun her aşamasında tüm meslek grupları ortak bir program belirleyip aile ile beraber uygulanmaktadır. Merkez belediyeye bağlı olup çocuklar ücretsiz olarak yararlanmaktadır.

İsveç sosyal refah düzeyi yüksek bir ülkedir. Bu durum ülkenin sosyal hizmet politikasına da etki etmektedir. Ülkenin sosyal hizmet politikasında belediyeler aktif rol oynamaktadır. Yaşlı, özürlü, alkolik ve çocuktan oluşan tüm ihtiyaç grupları ile psikolog, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, psikiyatr birlikte çalışmaktadır. Her meslek birbiriyle sürekli iletişim içerisinde. Bu yöntem sayesinde sorunların çözümünü de kolaylaşmaktadır. Bireysel hak ve özgürlüklerin koşulsuz olarak uygulandığı bu ülkede sosyal hizmet politikası da oldukça sistemli bir şekilde yürütülmektedir (Sosyal Hizmet Uzmanı, 2014).

1.3.1.6. Latin Amerika Ülkeleri

Latin Amerika ülkelerinde sosyal güvenlik alanındaki ilk uygulamalar 2. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal sigorta programları ile başlamıştır. Düzenli sosyal yardım programlarının uygulamaya geçmesi ise 1990'ların başında gerçekleşmiştir. Bu tarihten önceki sosyal yardım benzeri uygulamalar, muhtaç durumdaki kişilere sağlık, gıda, ulaşım gibi alanlarda düzensiz destekler şeklindedir.

İlk sosyal yardım uygulaması Bolivya'da başlatılmış ve kısa zamanda bölgedeki diğer ülkelere yayılmıştır. Başlangıçta geçici programlar şeklinde kurulan sosyal fonlar zamanla kalıcı hale gelmiştir. Sosyal fonların amacı niteliksiz işgücüne geçici istihdam olanakları sağlamaktır. Fon kaynakları genellikle okul ve sağlık ocağı kurulması, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gibi zorunlu altyapı hizmetleri için kullanılmaktadır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 90).

Arjantin'de işgücüne katılma ya da bazı eğitimleri alma koşuluyla yoksul kişilere nakdi yardım verilmektedir. Ayrıca 70 yaşın üstündeki kişilere, özürllülere, 7 ve daha fazla çocuğu olan annelere ve kayıp kişilerin yakın akrabalarına muhtaçlık durumlarına bakılmaksızın aylık bağlanmaktadır. Brezilya' da 65 yaş üstündeki yoksul kişiler ile kırsal kesimde kayıt dışı çalıştığı için sosyal sigorta programlarının kapsamında olmayan 55 yaşın üstündeki kadınlara ve 60 yaşın üstündeki erkeklere aylık bağlanmaktadır. Şili, Uruguay ve Kosta Rika'da yaşlı veya özürllü yoksul kişilere aylık bağlanmaktadır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 93).

Sosyal fonlar her ülkede, ihtiyaçlara göre farklı kurgulanmaktadır. Peru, El Salvador ve Honduras' da eğitim ve sağlıkla ilgili altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda bu projelere önem verilmekte ve yoksul kişiler bu

projelerde istihdam edilmektedir. Şili’de ise altyapı yatırımı ihtiyacı daha az olduğu için projeler genellikle gençlerin eğitime ve ihtiyacı olanlara mikrokredi verilmesine yöneliktir. Meksika, Kolombiya ve Kosta Rika’ da sosyal fonların yürütülmesi ve yoksullukla mücadele konusundaki tüm faaliyetlerden sorumlu olan şemsiye programlar bulunmaktadır. Kolombiya’daki Red de Solidaridad projesi kapsamında, konut, koruyucu sağlık, istihdam ve eğitim konularında faaliyetler yürütülmektedir. Kosta Rika’ daki FODESAF programı, Sosyal Güvenlik, Sağlık ve Eğitim Bakanlıklarının yoksullukla mücadele konusunda yürüttükleri faaliyetleri finanse etmektedir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 91).

Meksika 1997 yılında başlattığı PROGRESA programı ile şartlı nakit transferini uygulayan ilk ülkedir. Bu uygulama 2001 yılında Oportunidades adı ile ülkedeki yoksulları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 92).

1.3.1.7. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika’da "yardım" kavramı yerine "refah" terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bunun temel nedeni yardım kavramının ülkedeki yanlış imajıdır. Amerika’da yardım denilince daha çok işsiz, tembel insanlar akla gelmekte bu da diğer insanlarda yanlış anlamaya ve rahatsızlığa yol açmaktadır. Bu nedenle sıkça refah kavramı kullanılmaktadır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 95).

ABD’de devlet tarafından sağlanan sağlık hizmetleri ve uygulanan yardım programları yoksullara, yaşlılara, emekli askerlere, engellilere ve kronik hastalıklara yakalananlara göre farklılık göstermektedir. Temel olarak üç çeşit yardım programı uygulanmaktadır. Bunlar; Medicaid, Medicare ve Veterans’ Administration Medical programlarıdır (Karabulut, 2011:167).

Medicaid Programı; bakmakla yükümlü oldukları çocukları olan düşük gelirli ve genelde yaşlı, ya da engelli bireyi olan ailelere yöneliktir. Program,1965 yılında Medicare Programı ile aynı anda uygulamaya geçmiştir. Medicaid Programı eyaletlerce yönetilen ancak federal devletin finanse ettiği ihtiyaç tespitine dayalı bir programdır. Yardım alacak bireyler ve bireylerin ne kadar yardım alacakları eyaletlerce tespit edilmekte ve her eyalet kişi başı gelir düzeyine göre fonların %20 ile %50 arasında bir oranını alarak kullanılmaktadır (Karabulut, 2011:169).

Medicare Programı, kişilerin mali durumlarını dikkate almaksızın ülkenin tüm yaşlılarına kaliteli bir sağlık hizmeti vermek için 1965 yılında kurulmuştur.

Medicare Programının finansmanının %90' lık kısmı 65 yaşının altındaki ülke vatandaşlarının ödediği vergilerden karşılanmaktadır. Geriye kalan %10' u ise 65 yaş üstü bireylerin programa kayıt olmak için ödedikleri miktarlardan oluşmaktadır.

Veterans' Administration Medical Programı ise düşük geliri, savaş sonrası engelli olmuş veya I. ve II. Dünya Savaşları'nda savaşan yaşlı, bakıma muhtaç durumdaki askerler için yürütülen özel bir programdır. Bu program toplam 24,8 milyon emekli askerin %13' üne hizmet veren 186 bin personeli ile bu alanda dünyadaki en büyük sağlık dağıtım sistemidir (Karabulut, 2011:171).

Amerika'da bulunan sistemlerden bir diğeri de "Ek Güvenlik Geliri" adı verilen ve SIS olarak tanımlanan sistemdir. Sosyal güvenlik yaşlılara emeklilik, malullere maluliyet aylığı bağlamaktadır. İnsanlar bunlardan yararlanmak için çalışmak zorundadırlar. Ancak Ek Güvenlik Geliri sisteminde çalışma zorunluluğu yoktur, sadece yoksul olma ve bunu belgeleme zorunluluğu bulunmaktadır (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 95).

1.3.2. Türkiye' de Sosyal Yardım

Bu bölümde ilk olarak ülkemizde sosyal yardım kavramının tarihsel gelişimine değinilecektir. Tarihsel süreç ile birlikte ülkemizdeki sosyal yardım programları ve bu yardımlardan faydalanabilme şartları da anlatılarak sosyal yardımlar hakkında temel güncel bilgilere yer verilecektir.

1.3.2.1. Türkiye' de Sosyal Yardımın Tarihçesi

Türkiye' deki sosyal yardım uygulamasının tarihsel süreci incelendiğinde Eski Türklerden beri devam eden bir yardım sistemi olduğu görülecektir. Zaten Türklerin İslamiyet'i kabulünden önce başlayan bir sosyal yardım sistemi bulunmaktadır. Örneğin, MÖ 3000 yılında Orta Asya'da Türkler, insanları ve hayvanları korumak adına, sosyal güvenlik kurumu benzeri vakıflar kurmuşlardır (Kılıç ve Çetinkaya, 2012: 95). Yine İslamiyet öncesi dönemde sosyal yardım ve dayanışmanın toplumsal yapıya yaygınlaştırılması için de özel günler ve hatta bey malını talana kadar giden "şölen"ler düzenlenmiştir (Bozkuş, 2009: 57).

Türkler, Müslüman olmadan önce gösterdikleri toplumsal yardımlaşma ve dayanışmayı, İslamiyet'in kabulünden sonra da sürdürmeye devam etmiştir (Kılıç ve Çetinkaya, 2012: 96). İslamiyet' in kabulü sonrası Türk toplumlarının yardım ve

dayanışma için oluşturduğu kurumlara en güzel örnek olarak “zekât” müessesesi ve temelinde hayır duygusu ile insanlık sevgisi yatan “vakıf” müessesesi gösterilebilir (Bozkuş, 2009: 57).

Kurulan vakıflarla dul, yetim, yoksul, düşkün ve özürülere yardım edilmiştir. 18. yüzyıla değin ilk olarak “Ahilik” sonra da “Gedik-Lonca” teşkilatı adı altında ticari örgütler kurulmuştur. Bugünkü meslek odalarının, sendikaların ve sosyal sigorta kurumlarının yerini tutan bu kuruluşların ortak hedefi üyelerini bir çatı altında toplayarak onları koruma altına almaktır (Kılıç ve Çetinkaya, 2012: 95).

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma düşüncesinin Türk Hukukunda ilk kez, 1808 tarihinde düzenlenen “Sened-i İttifak” olduğu kabul edilmektedir. Padişah ve ayanlar arasında imzalanan Sened-i İttifak’ta hüküm altına alınan “yoksullar ile Müslüman olmayan halkın gözetilmelerinin esas olduğuna ilişkin düzenleme” olması sebebiyle bu belgenin sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın ilk resmi uygulamasına örnek teşkil eder (Bozkuş, 2009: 57).

1917 yılında, kimsesiz çocuklar ile şehit çocuklarının korunması amacıyla İstanbul’ da Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Daha sonra adı Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilen bu kurum kamu yararına çalışan dernek statüsüyle faaliyetlerine devam ederek çocuklara yönelik olarak sosyal hizmet faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Bu kurum, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’ nun 1983 yılında kurulmasına kadar olan dönemde faaliyet göstermiştir (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 111).

Osmanlı’ da özellikle Tanzimat sonrası başlayan ve 2. Meşrutiyet ile devam eden sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin uygulamalar Cumhuriyetin ilk yıllarında da devam ettirilmiştir. 1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı Belediye Kanunu’nda, belediyelere sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin önemli görevler verilmiştir. İşsizlere, fakirlere, çocuklara, öksüz ve kimsesiz çocuklara, yaşlı ve kimsesiz kadınlara, fakir hastalara ve muhtaçlara yönelik olan geniş kapsamlı (nakit yardım, ilaç, yiyecek, giyecek, barınma, sağlık ve sosyal hizmetler vb.) sosyal hizmet ve yardımların esas olarak belediyeler tarafından yerine getirilmesi gerektiği düşünülmüştür (DDK, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2009: 113).

Cumhuriyet sonrası dönemde sosyal yardımlar alanında yaşanan önemli gelişmelerden bir diğeri ise, muhtaç asker ailelerine sosyal yardım yapılmasına yönelik oluşturulan düzenlemedir. 1941 tarih ve 4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkındaki Kanun ile barış ve savaş halinde 45 günden fazla süreyle askerlik hizmetinde bulunanların muhtaç durumdaki ailelerine askerlik

süresi ile sınırlı olacak şekilde yardım yapılması öngörülmüştür. Yardım almaya hak kazanmak için ailenin asker tarafından geçiminin sağlandığının ve muhtaç durumda olduğunun ispat edilmesi koşulları sağlanmalıdır (Çiçek, 2010: 26).

Sosyal yardım uygulamalarında yaşanan gelişmelere bakıldığında, iki önemli düzenleme dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki, milli mücadeleye katılmış ve İstiklal Madalyası almış olanlara aylık bağlanması uygulamasının başlatılmasıdır. İkincisi ise, 1.7.1976 tarih ve 2022 sayılı kanun ile başlatılan 65 yaşını doldurmuş muhtaç, güçsüz, kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanmasıdır. Ayrıca yabancı ülkelerde Türk kültürüne hizmet eden öğretmenlere görevden ayrılmışlar ise kendilerine, ölmüş iseler, eş ve çocuklarına sosyal yardım yapılmasına başlanmıştır (Ölmez, 2007: 37).

Ülkemizde sosyal yardım hizmetlerinin büyük bölümü, 1986 yılına kadar üç önemli kuruluşun önderliğinde yürütülmüştür. Bunlar; Türkiye Kızılay Derneği, Darülaceze Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumudur (Stratejik Plan, 2008: 35). Günümüzde kamusal sosyal yardımları yerine getiren başta merkezi yönetim olmak üzere yerel yönetimlerin, STK' ların, dini kurumların ve özel sektörün görev üstlendiği söylenebilir (Güneş, 2010: 30).

1.3.2.2. Türkiye' de Sosyal Yardım Uygulaması

Günümüzde, çağdaş toplumlarda sosyal adaleti ve sosyal güvenliği sağlama görevi esas olarak devlete aittir. Devlet, vatandaşlarının sosyal ve ekonomik refah düzeylerini sosyal güvenlik kuruluşlarıyla yürütmesi ile birlikte, bu uygulamanın tek bir kişiyi bile dışarıda bırakmadan tüm vatandaşları kapsayacak şekilde yürütülmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, herhangi bir durumdan dolayı sosyal güvenlik koruması altına alınamayan yardıma muhtaç kişilerin, farklı özellik ve nitelikteki diğer bazı kurum ve kuruluşlarca korunup gözetilmesi durumu söz konusu olmaktadır (Bozkuş, 2009: 59).

Türkiye tarihinin doğrudan kamu tarafından yapılan, kapsamı belirgin modern anlamda ilk sosyal yardım uygulaması '65 Yaş Aylığı' olarak bilinen hukuki düzenlemelerdir. 1976 yılında yapılan yasal bir düzenleme ile (2022 sayılı Kanun) "65 yaşını doldurmuş, muhtaç, güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması" yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamına (2005 yılı değişiklikleri ile) "65 yaşını doldurmadığı halde başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde malul olduklarını tam teşekküllü hastanelerden alacakları

sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlarla, uygun bir işe yerleştirilemeyen engelliler” de girmektedir. Dolayısıyla yapılan bu son değişiklik ile sadece yaşlıları kapsayan bir düzenleme olmayıp, ayrıca engellileri de belli bir ölçüde kapsam altına almaktadır (Metin, 2011: 186).

Tablo 6’ da 2005 ve 2010 yılları arasında 2022 sayılı kanun kapsamında ihtiyaç sahibi bireylere yapılan toplam yardım ödemeleri gösterilmektedir. Buna göre 2022 sayılı kanun kapsamında yapılan yardım ödemelerinin yıllar itibariyle artmakta olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Yıllara göre 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Ödemeler ve Kişi Sayıları

YIL	65+ YAŞLILIK		%70 ÖZÜRLÜ		%40 - %69 ÖZÜRLÜ	
	KİŞİ	TUTAR	KİŞİ	TUTAR	KİŞİ	TUTAR
2005	938.677	664.500.167,76	84.072	88.127.785,20	243.519	251.254.286,40
2006	927.077	747.351.963,70	82.891	159.842.641,67	233.910	377.628.856,50
2007	903.283	914.666.075,43	92.904	299.814.374,59	239.110	516.849.574,60
2008	867.035	948.487.997,54	114.518	396.420.446,93	255.990	581.925.601,02
2009	859.516	1.027.285.080,93	142.288	565.064.743,15	275.028	632.946.356,19
2010	848.826	1.059.709.361,30	168.093	616.041.424,05	290.558	728.116.114,13

Kaynak: SGK Aylık İstatistik Bülteni, Aralık, 2010

Sosyal yardımlaşma konusuna kaynak ayrılarak kalıcı çözümler getirmek amacıyla 29.05.1986 günlü, 3294 sayılı Yasa ile yoksul durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olanlara yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici önlemler olarak gelir dağılımında adaleti sağlamak ve sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirmek için, Başbakanlığa bağlı ve T.C. Merkez Bankası nezdinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kurulmuştur (2009-2013 Stratejik Plan, 2008: 35).Fonu Kurulu güncel haliyle, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanının başkanlığında Başbakanlık Müsteşarı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Müsteşarı, İçişleri, Maliye ve Sağlık Bakanlıklarının Müsteşarları ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdüründen oluşur (Sosyal Yardım Gelişimi. 2014).

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonunun gelirleri ise (Madde 4):

a) Kanun ve karamamelerle kurulu bulunan ve kurulacak olan fonlardan Bakanlar Kurulu kararıyla % 10'a kadar aktarılacak miktardan,

b) Gelir ve kurumlar vergisi tahsilat toplamının %2,8' inden,

- c) Trafik para cezası hasılatının yarısından,
d) Radyo ve Televizyon Üst Kurulu reklam gelirleri hasılatından aktarılacak % 15'lik miktardan,
e) Bütçeye konulacak ödeneklerden,
f) Her nevi bağış, yardımlar ve diğer gelirlerden oluşmaktadır (Sosyal Yardımlar, 2014).
- Bu gelir kalemlerinin 2002-2004 yılları arası gelir tahakkukları aşağıdaki Tablo 7' de gösterilmiştir.

Tablo 7: SYDTF Gelir Tahakkukları (Milyon TL)

Gelir Türü	2002		2003		2004	
Toplam	663.821.495	100,0	1.025.946.557	100,0	1.578.387.445	100,0
Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükelleflerinden tahsil edilen %2,8'ler	553.204.985	83,3	550.805.524	53,7	927.022.105	58,7
Bütçeye konulan ödenek	0	0,0	327.000.000	31,9	330.600.000	20,9
Trafik para cezalarının yarısı	92.822.378	14,0	120.572.204	11,8	197.810.684	12,5
Dünya Bankası Sos. Risk Azaltma Projesi	3.313.052	0,5	7.803.451	0,8	101.907.412	6,5
RTÜK Reklam gelirleri hasılatından aktarılacak %15'lik miktar	3.950.848	0,6	4.273.875	0,4	7.331.530	0,5
Diğer gelirler	4.376.513	0,7	8.005.421	0,8	6.393.022	0,4
Diğer fonlardan aktarmalar	5.186.966	0,8	5.032.704	0,5	5.672.908	0,4
Geçmiş yıl gelirleri	569.448	0,1	1.150.331	0,1	1.073.755	0,1
Faiz gelirleri	388.338	0,1	1.303.047	0,1	576.029	0,0
Döviz geliri olan fonlar aktarması	8.963	0,0	0	0,0	0	0,0

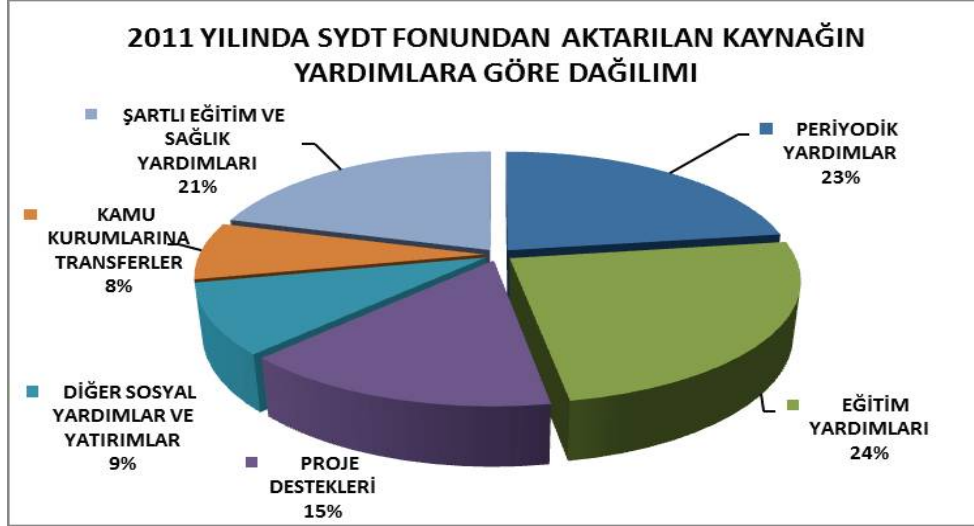
Kaynak: DDK, 2006/2: 11

Günümüzde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü' nün uygulamakta olduğu sosyal yardım programları (Sosyal Yardımlar, 2014).

- Aile yardımları (gıda, yakacak, barınma)
- Eğitim yardımları (eğitim materyali, şartlı eğitim, ücretsiz kitap vs.)
- Sağlık yardımları (tedavi destekleri, şartlı sağlık)
- Özürlü ihtiyaç yardımları (okula ücretsiz taşıma)

- Özel amaçlı yardımlar (aşevleri) şeklindedir.

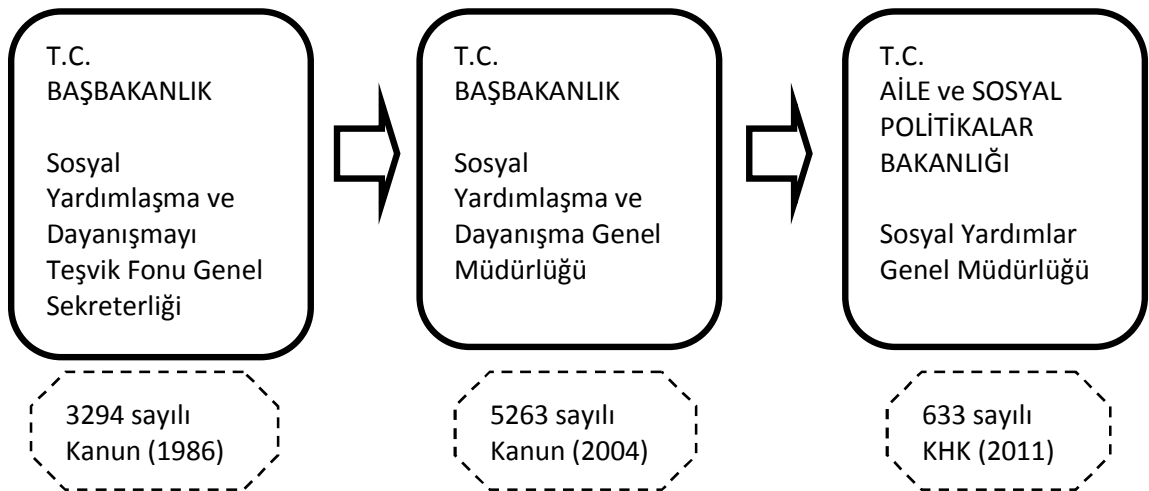
Şekil 1: 2011 Yılı SYDTF Kaynağının Yardımlar Bazında Dağılımı

Kaynak: Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, Eylül, 2012.

1986 yılından beri Fon Genel Sekreterliği vasıtasıyla yürütülen hizmetler 01.12.2004 tarih ve 5263 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü aracılığıyla teşkilatlandırılarak kurumsal bir yapıya kavuşturulmuştur (2009-2013 Stratejik Plan, 2008: 35).

Şekil 2: Yıllara Göre SYGM' nin Kurumsallaşma Süreci

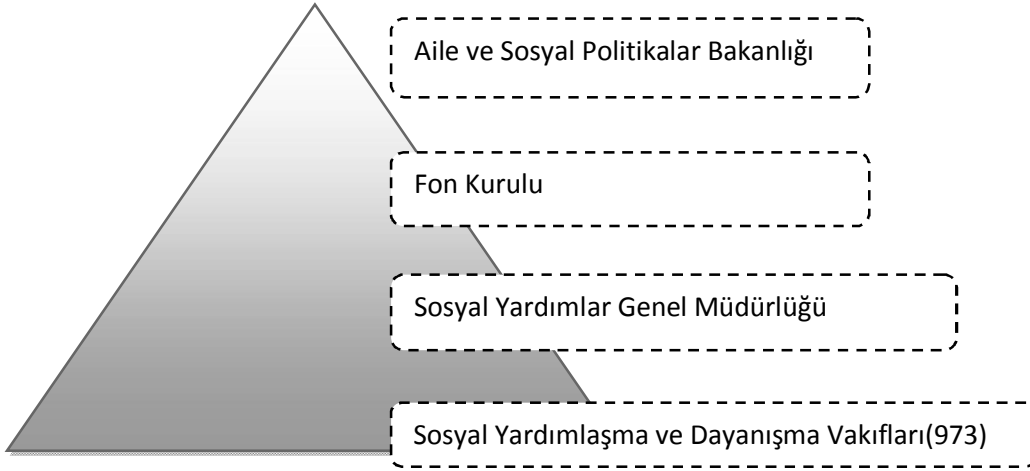

Kaynak: Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, 2012, Eylül

633 Sayılı KHK ile T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında faaliyet gösteren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, sosyal yardım faaliyetlerini

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarını kullanarak, ülke genelindeki tüm il ve ilçelerde bulunan 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığıyla yürütmektedir (Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, 2012: 8).

Şekil 3: Sosyal Yardımlar Hiyerarşi Grafiği

Kaynak: Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, 2012.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, 3294 sayılı kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak ve ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdi ve ayni yardımda bulunmak üzere ülkemizin tüm il ve ilçelerinde kurulmuştur. Vakıfların karar organları, "Vakıf Mütevelli Heyeti" dir. Vakıflar, sosyal yardımların doğrudan ve en kısa sürede vatandaşa ulaştırılması açısından devlet ile yoksul vatandaşlar arasında bir köprü görevi görmektedir (Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, 2012: 8).

Vakıfların kurulu bulunduğu yerin Mülki İdare Amirleri Vakfın tabi başkanı olup, Mütevelli Heyeti illerde; Belediye Başkanı, Emniyet Müdürü, Defterdar, İl Milli Eğitim Müdürü, İl Sağlık Müdürü, İl Tarım Müdürü, İl Sosyal Hizmetler Müdürü ve İl Müftüsünden oluşmaktadır. İlçelerde ise; Belediye Başkanı, Mal Müdürü, İlçe Milli Eğitim Müdürü, Sağlık Bakanlığının İlçe Üst Görevlisi varsa İlçe Tarım Müdürü ve İlçe Müftüsü Vakfın Mütevelli Heyetini teşkil etmektedir (2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 32).

Ayrıca, gerek il gerekse ilçelerde her faaliyet dönemi için; Köy ve Mahalle Muhtarlarının kendi aralarından seçecekleri birer muhtar üye, ilde/ilçede kurulu ve 3294 sayılı Kanunda belirtilen amaçlara uygun faaliyette bulunan Sivil Toplum Kuruluş yöneticilerinin kendi aralarından seçecekleri temsilci (ilde 2, ilçede 1

temsilci) ve hayırsever vatandaşlar arasından İl Genel Meclisinin seçeceği iki (ilçelerde bir) kişi Vakıfların Mütevelli Heyetinde görev almaktadırlar (2011 Yılı Faaliyet Raporu, 2011: 33). Toplanan kaynaklar, Fon Kurulunun kararı ve Başbakanın onayı ile vakıflara dağıtılır. Dağıtımda il ve ilçelerin gelişmişlik düzeyleri dikkate alınır (Sözer, 1998, 92).

1.3.2.3. Sosyal Yardım Alma Koşulları

3294 SY. 'nın 2. Maddesi incelendiğinde yardım koşulları, sosyal güvenlik kuruluşlarıyla herhangi bir ilişki olmaması, muhtaçlık veya sosyal teşvike ihtiyaç duymak ve Türkiye' de ikamet ediyor olmak şeklinde sınıflandırılabilir (Sözer, 1998, 87).

“Kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar bu Kanunun kapsamı içindedir” (3294 SY. Md 2). Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı, Bağ-Kur veya özel sandıklarda zorunlu ya da isteğe bağlı sigortalı olan kişiler, ödemekte oldukları primlerle kısa ve uzun vadeli risklere karşı güvenceye alınmışlardır. Dolayısıyla bu kişilerin sigorta kurumlarından elde ettikleri gelir ve hizmetler sebebiyle yoksul sayılmaları mümkün değildir (Sözer, 1998, 87).

İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortasından sürekli işgöremezlik geliri, sakatlık sigortasından sakatlık, yaşlılık sigortasından yaşlılık, ölüm sigortasından ve diğer sigorta dallarından dul ve yetim aylıklarının bağlanması ise 3294 SY. kanunun kapsamı dışındadır (Sözer, 1998: 87).

Ayrıca, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmakla veya bu kuruluşlarca aylık veya gelir bağlanmış olmakla birlikte, Fon Kurulunca belirlenecek ölçütlere göre; hane içindeki kişi başına düşen geliri, on altı yaşından büyükler için belirlenen aylık net asgari ücretin 1/3' ünden az olan kişilerden muhtaç durumda bulunanlar da bu kanun kapsamındadır (Mevzuat, 2013).

Yasa amacını açıklayan 1. maddesinde sosyal yardımın kapsamına yoksul vatandaşlar ile “... gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişiler...” in girdiğini ifade etmektedir. Bu düzenleme şekline yola çıkarak yardımlardan sadece Türk vatandaşlarının değil ayrıca vatansız, göçmen ve yabancı uyrukluların da yararlanabileceği sonucuna varılabilir (Sözer, 1998: 90).

2012 tarihinde kanunda yapılan diğer bir ek fıkra ile her türlü acil durum ve afetten zarar görenler ve şehit yakınları ile gaziler ise, FonKurulu ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca belirlenecek ölçüt ve süreler çerçevesinde bu Kanun ile sağlanacak haklardan yararlandırılır (Mevzuat, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

TOBİT MODEL

Sınırlı bağımlı değişkenli örneklem, bağımsız değişkenin bilinen değerlerine karşılık, bağımlı değişkenin gözlemlerinin bazılarının gözlenmemesidir (Eren, 2012: 21).

Örneğin Hanehalkı tüketim anketi verileri ile yapılan talep çalışmalarında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri talep çalışmasına konu olan bazı ürünleri, bazı hanelerin tüketmiyor (kullanmıyor) olabilmesidir. Ancak söz konusu ürünü bu haneler normalde pahalı olması, gelir yetersizliği veya alışkanlık gibi sebeplerden dolayı tüketmediği için bağımlı değişken (tüketim), bazı haneler için sıfır olacaktır. Ancak bazı haneler için bağımlı değişken sıfır iken, tüm haneler için açıklayıcı değişkenin değeri mevcuttur. Eğer bu verilerle talep tahmini “EKK” (OLS) yöntemi ile yapılır ise, sıfır değere sahip değişkenler için hata teriminin ortalaması sıfır olmayacaktır. Bu durumda yapılan tahmin yanlı ve tutarsız sonuç verecektir (Özdeş, Aktaş, Koç, 1999: 494).

Sınırlı değişkenler olarak da adlandırılan bu tür durumlarla sıklıkla karşılaşan araştırmacılar, bu değişkenlerin sınırlanmış yapısını, kesikli (kırpılmış, truncated) ve sansürlenmiş (Censored) veriler şeklinde ikiye ayırmak zorunda kalmışlardır (Koç, 2013: 5). Sansürlü ve kesikli verileri birbirinden ayırt edilmesi hususunda titizlik gösterilmelidir. Zira bu değişkenler kolayca birbiri ile karıştırılmaktadır. Eğer belirli bir aralığın dışındaki gözlemler tamamen kaybedilmekte ise kırpılmış (truncated) model, en azından bağımsız değişkenler gözlenebiliyorsa sansürlü (censored) model söz konusu olmaktadır (Üçdoğruk, 2001: 14).

Sansürlü örnekte sadece bağımlı değişkenin değerinde kayıp bilgiler varken; kesikli örnekte sadece bağımlı değil bağımsız değişkenlerin de değerlerinde gözlenemeyen kayıp veriler vardır ve bazen kayıp gözlemlerin sayısı bilinmeyebilir (Eren, 2012: 21).

Sansürlü dağılım varsayımı üzerine kurulu regresyon modeline, “*sansürlü regresyon modeli*” ya da “*Tobit modeli*” ismi verilir (Tatoğlu, 2005: 99).

Tobit modeli negatif olmayan bağımlı bir değişken y_i ile bağımsız bir değişken veya vektör x_i arasındaki ilişkiyi tanımlamak için James Tobin tarafından öne sürülen bir ekonometrik yöntemdir (Tobit Modeli, 2014). Benzerliğinden ötürü

Probit modelin bir uzantısıdır. EKK regresyonunun parametrik olmayan bir alternatifidir (Altıntaş, 2006: 29).

Model y_i^* gibi bir gizli (yani gözlemlenemeyen) değişkenin varlığını varsayar. Bu değişken x_i değişkenine doğrusal olarak β parametresi veya vektörü ile bağlıdır. β parametresi veya vektörü lineer modelde olduğu gibi x_i ve y_i^* arasındaki ilişkiyi belirler. Ek olarak bu ilişkideki rassal etkileri kapsayacak normal dağılıma sahip bir hata terimi u_i vardır. Gözlemlenebilen y_i , eğer gözlemlenemeyen y_i^* sıfırdan büyükse y_i^* a, gözlemlenemeyen y_i^* sıfırdan küçük veya sıfıra eşitse y_i sıfıra eşittir.

$$y_i = \begin{cases} y_i^* & \text{eğer } y_i^* > 0 \\ 0 & \text{eğer } y_i^* \leq 0 \end{cases} \quad (2.1)$$

Burada y_i^* gözlemlenemeyen değişkendir ve aşağıdaki model ile tahmin edilir.

$$y_i^* = \beta x_i + u_i \text{ ve } u_i \sim N(0, \sigma^2) \quad (2.2)$$

Tobit modeller için hata terimlerinin normal dağıldığı bilindiğinde en yüksek olasılık ve diğer benzerlik bazlı süreçler için tutarlı ve asimptotik olarak normal dağılımlı tahmin ediciler verir. Ancak benzerlik fonksiyonunun varsayılan parametrik biçimi yanlış belirlendiğinde tahmin ediciler tutarsız olur (Altıntaş, 2006: 29).

Tobit modeli sansüre uğramış regresyon modelinin özel bir şeklidir çünkü gizli y_i^* değişkeni her zaman gözlemlenemezken x_i değişkeni gözlemlenebilir. Tobit modelinin genel bir varyasyonu y_L^* gibi sıfırdan farklı bir değerde sansür olması halidir.

$$y_i = \begin{cases} y_i^* & \text{eğer } y_i^* > y_L \\ y_L & \text{eğer } y_i^* \leq y_L \end{cases} \quad (2.3)$$

Diğer bir varyasyon ise y_U gibi bir değer üzerindekilerin sansüre uğramasıdır.

$$y_i = \begin{cases} y_i^* & \text{eğer } y_i^* > y_U \\ y_U & \text{eğer } y_i^* \leq y_U \end{cases} \quad (2.4)$$

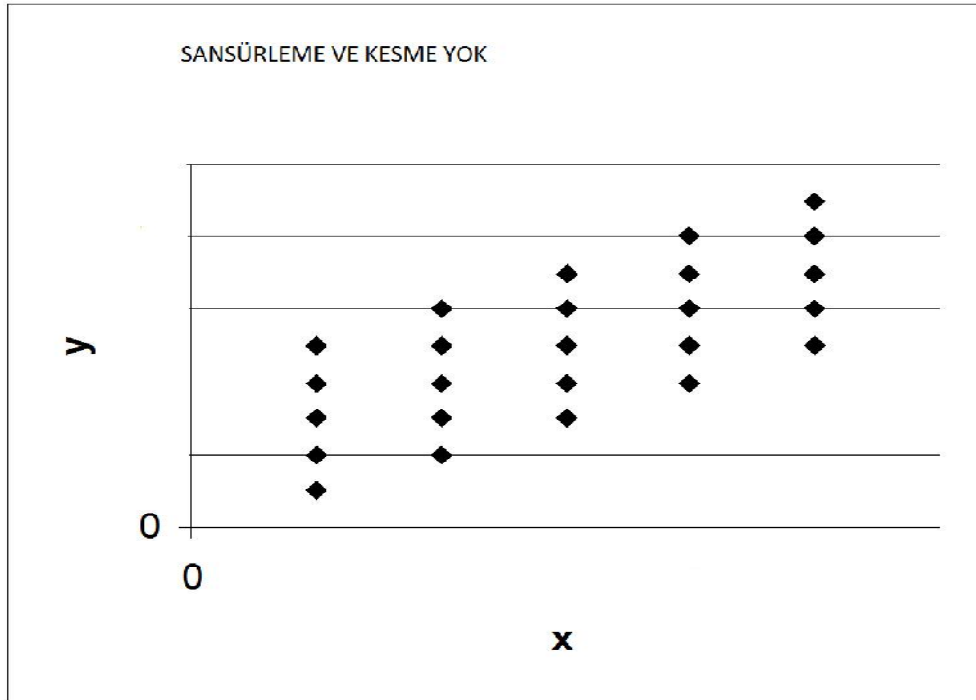
Başka bir varyasyon da y_i nin aynı anda hem alttan hem de üstten sansüre uğramasıdır.

$$y_i = \begin{cases} y_i^* & \text{eğer } y_L < y_i^* < y_U \\ y_L & \text{eğer } y_i^* \leq y_L \\ y_U & \text{eğer } y_i^* \geq y_U \end{cases} \quad (2.5)$$

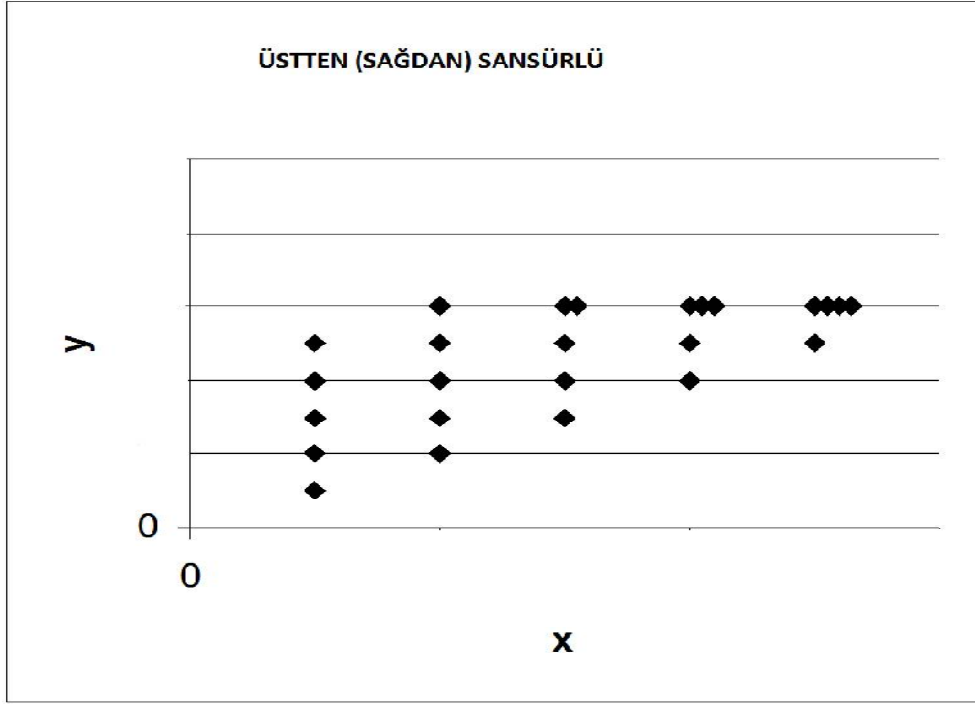
Bu tür genelleştirmeler Tobit modeli olarak anılır sansürlemenin nerde ve ne zaman olacağına bağlı olarak farklı Tobit modelleri yazılabilir (Tobit Modeli, 2014).

Sansürleme ve kesme işlemleri şekilsel olarak ifade edilirse: (Eren, 2012: 23)

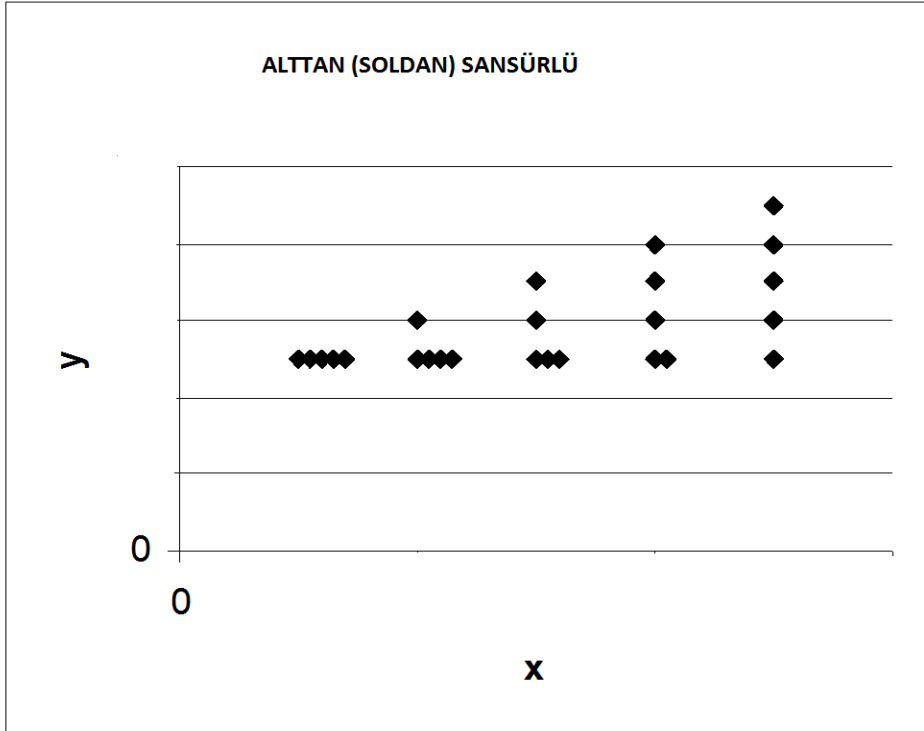
Şekil 4: Sansürleme Ve Kesmenin Olmadığı Plot Dağılımı

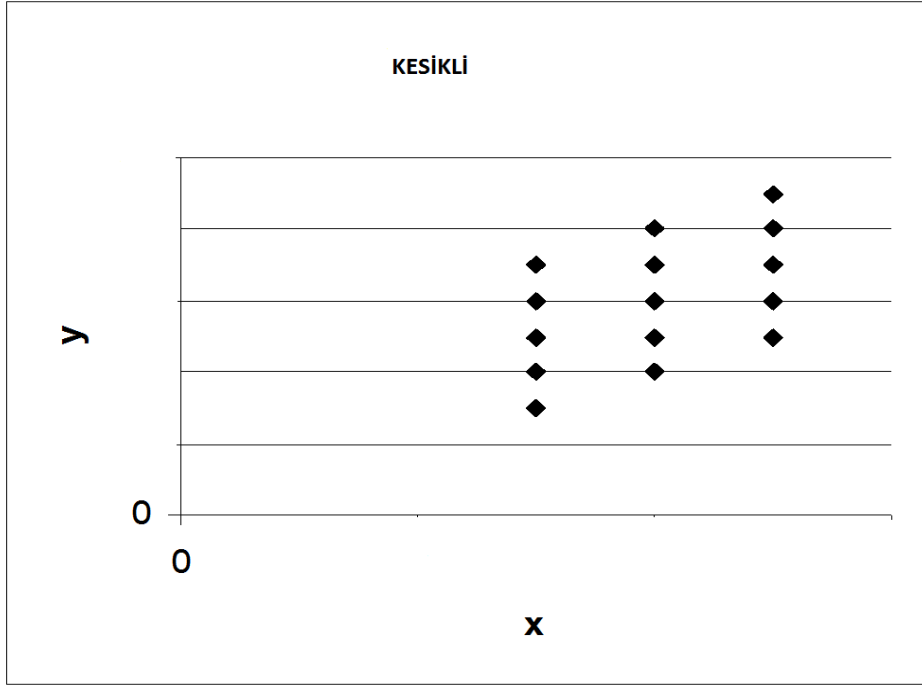
Şekil 5: Üstten (Sağdan) Sansürlü Plot Dağılımı

Şekil 6: Alttan (Soldan) Sansürlü Plot Dağılımı

Şekil 7: Kesikli (Veri Kayıplı) Plot Dağılımı

Bağımlı değişkenin sansürlü veya kesikli olduğu her değişken *sınırlı bağımlı değişken* olarak tanımlanmaktadır. Bu tür değişkenleri ele alırken özel yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Eğer EKK yöntemi kullanılırsa sonuçlar yanlış olmaktadır. Örneğin verilerin büyük oranda sıfır gözlemleri içermesi durumunda bütün gözlemlere EKK yönteminin uygulanması parametre tahminlerinin yanlış olmasına, sıfır gözlemlerin ihmal edilmesi ise etkinlik kaybına neden olmaktadır. Regresyon modelinin aşağıdaki gibi olduğu varsayılmaktadır:

$$y_i^* = \beta_1 + \beta_2 x_i + \varepsilon_i \quad \varepsilon_i \sim N(0, \sigma^2) \quad (2.6)$$

Burada, y_i^* gizli değişkendir. Gerçekte y_i gözlenen değişkendir ve kesikli ya da sansürlü olduğu için y_i^* dan farklıdır. Sansürlü veya kesikli olma durumu, y_i^* in, 0' dan küçük olma durumunda ortaya çıkmaktadır. Açık bir şekilde daha büyük ε_i hata terimi, daha büyük y_i^* dır. Bundan dolayı hata teriminin daha büyük olması $y_i^* \geq 0$ olma olasılığını artırmaktadır. Bu olasılık x_i ' ye de bağlıdır. Ayrıca örneklem için ε_i ' nin, 0 ortalamalı olmadığı ve x_i ile korelasyonlu olduğu gözlenmektedir. Hata terimi temel varsayımları sağlanamadığından kesikli veya sansürlenmiş

örneklem kullanılarak elde edilen EKK tahmin edicileri sapmalı ve tutarsız olmaktadır. Bu durumda, verilerin kesikli veya sansürlü özelliğini dikkate alan sınırlı bağımlı değişkenli modellerden biri olan Tobit model kullanılmaktadır (Cafri, 2009: 38).

2.2. KESİKLİ BAĞIMLI DEĞİŞKENLİ MODELLER

Bu bölümde, ana kütlede çekilen örnekten elde edilen bir örnek ile ilgilenilecektir. Kesikli modeller, belli bir oranda sınırlanmış gözlemleri olan bağımlı ve bağımsız değişkenler içeren modellerdir ve bu nedenle bu tür modellere budanmış modeller de denilir. Hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlere ait sınırlı ya da kayıp gözlemler vardır. Örneğin başlangıç noktası çalışmaya başlamadan önce ise, T zamanının oluşumunun farkında olunmaz, bu durumda veri kesiklidir (budanmıştır) denilir. Konuyu daha iyi anlayabilmek için önce kesikli dağılımdan bahsetmekte yarar görülmektedir (Tatoğlu, 2005: 89).

2.2.1. Kesikli Normal Dağılım

Eğer x sürekli tesadüfi değişken ise olasılık yoğunluk fonksiyonu $f(x)$ ve a bir sabit olmak üzere:

$$f(x | x > a) = \left(\frac{f(x)}{P(x > a)} \right)^3 \quad (2.7)$$

şekindedir. Kesikli dağılımlar ayrıca koşullu bir dağılım olma özelliğini taşımaktadır. Genellikle sürekli tesadüfi değişken kullanılan uygulamalar, kesikli normal dağılıma dayanmaktadır. Eğer x , μ ortalama ve σ standart sapma ile normal dağılıma sahip ise bu durumda olasılık yoğunluk fonksiyonu şu şekildedir:

$$P(x > a) = 1 - \Phi\left(\frac{a-\mu}{\sigma}\right) = 1 - \Phi(\alpha) \quad (2.8)$$

Burada, $\alpha=(a-\mu)/\sigma$ ve $\Phi(\cdot)$ standart normal kümülatif dağılım fonksiyonudur. Bu durumda kesikli normal dağılımın yoğunluğu;

$$f(x | x > a) = \frac{f(x)}{1 - \Phi(a)} = \frac{(2\pi\sigma^2)^{-1/2} e^{-(x-\mu)^2/(2\sigma^2)}}{1 - \Phi(a)} = \frac{\frac{1}{\sigma} \phi\left(\frac{x-\mu}{\sigma}\right)}{1 - \Phi(a)}$$

(2.9)

şeklindedir. Burada $\phi(\cdot)$ standart normal olasılık yoğunluk fonksiyonudur. Sıfırda kesikli tesadüfi değişkenler için Poisson dağılımı son zamanlarda uygulamalarda sıkça karşılaşılan diğer bir kesikli dağılım örneğidir ve aşağıdaki şekilde gösterilir (Greene, 2003:757):

$$P[Y=y | y>0] = \frac{(e^{-\lambda}\lambda^y)/y!}{P[Y>0]} = \frac{(e^{-\lambda}\lambda^y)/y!}{1 - P[Y=0]} = \frac{(e^{-\lambda}\lambda^y)/y!}{1 - e^{-\lambda}}, \quad \lambda > 0, y = 1,$$

(2.10)

2.2.2. Kesikli Regresyon Modeli

Klasik regresyon modeli şu şekilde yazılmaktadır:

$$y_i = x_i' \beta + \varepsilon_i, \quad (2.11)$$

Bu regresyon modelinin deterministik kısmı $\mu_i = x_i' \beta$ ' dir. $\varepsilon_i | x_i \sim N[0, \sigma^2]$ olduğu düşünülürse, bu durumda:

$$y_i | x_i \sim N[x_i' \beta, \sigma^2] \quad (2.12)$$

elde edilmektedir. Burada kesilme noktası a ' dan büyük olan y_i ' nin dağılımı ile ilgilenilmektedir. Sonuç olarak:

$$E[y_i | y_i > a] = x_i' \beta + \sigma \frac{\phi[(a - x_i' \beta)/\sigma]}{1 - \Phi[(a - x_i' \beta)/\sigma]} \quad (2.13)$$

ya da:

$$E[y_i | y_i > a] = x_i' \beta + \sigma \lambda_i(\alpha_i) \quad (2.14)$$

yazılır. Burada $\alpha_i = (a - x_i' \beta) / \sigma$ 'dır. Koşullu ortalama ise a , σ , x ve β ' nin doğrusal olmayan bir fonksiyonudur (Greene, 2003: 760).

2.2.3. Kesikli Regresyon Modelinin Tahmini

Bu bölümde, kesikli regresyon modellerin tahmini için kullanılan yöntemlerden EKK (EKK) ve Maksimum Olabilirlik (ML) yöntemleri incelenecektir.

2.2.3.1. En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi

Kesikli regresyon modelinin tahmini EKK yöntemi ile yapılabilir. (2.14) eşitliğinin yardımıyla:

$$\begin{aligned} y_i | y_i > a &= E[y_i | y_i > a] + u_i \\ &= \beta' x_i + \sigma \lambda_i + u_i \end{aligned} \quad (2.15)$$

yazılabilir. Burada u_i ; y_i ' den y_i ' nin beklenen değerinin farkıdır ve sıfır ortalamaya sahip fakat heteroskedastiktir. Hata terimi varyansı ise:

$$Var[u_i] = \sigma^2(1 - \lambda_i^2 + \lambda_i \alpha_i) = \sigma^2(1 - \delta_i) \quad (2.16)$$

Burada $Var[u_i]$, x' in bir fonksiyonudur. Eğer (2.15)' daki regresyon modeli EKK yöntemi ile tahmin edilmek istenirse, doğrusal olmayan terim (λ_i) dışlanmak zorunda kalacaktır. Tüm tahminler dışlanan değişken yüzünden beklenenden daha yüksek derecede sapmalı çıkacaktır. Fakat x' in dağılımı hakkında bilgi yoksa sapmanın ne derece yüksek olacağını belirlebilmesi mümkün değildir (Greene, 1997: 956).

2.2.3.2. Maksimum Olabilirlik (ML) Yöntemi

Kesikli regresyon modelinin tahmininde kullanılan diğer bir yöntem Maksimum Olabilirlik (ML) yöntemidir. $f(y_i)$ için aşağıdaki denklem kullanılırsa:

$$f(y_i) = \frac{\frac{1}{\sigma}\phi[(y_i - \beta'x_i)/\sigma]}{1 - \Phi[(a - \beta'x_i)/\sigma]} \quad (2.17)$$

log-olabilirlik ise şu şekilde ifade edilebilir:

$$\ln L = -\frac{n}{2}[\ln(2\pi) + \ln\sigma^2] - \frac{1}{2\sigma^2}\sum_{i=1}^n (y_i - \beta'x_i)^2 - \sum_{i=1}^n \ln [1 - \Phi(\frac{a - \beta'x_i}{\sigma})] \quad (2.18)$$

Olabilirlik fonksiyonunun doğrusal olmaması sebebiyle, doğrusal olmayan modeller için önerilen yöntemlerin kullanılması uygun olacaktır. (2.18)' in maksimizasyonu için gerekli 1. mertebe koşul şöyledir:

$$\frac{\partial \ln L}{\partial (\frac{\beta}{\sigma^2})} = \sum_{i=1}^n \left(\begin{array}{c} [\frac{y_i - \beta'x_i}{\sigma^2} - \frac{\lambda_i}{\sigma}]x_i \\ -\frac{1}{2\sigma^2} + \frac{(y_i - \beta'x_i)^2}{2\sigma^4} - \frac{\alpha_i \lambda_i}{2\sigma^2} \end{array} \right) = \sum_{i=1}^n g_i = 0 \quad (2.19)$$

burada,

$$\alpha_i = (a - \beta'x_i)/\sigma \quad (2.20)$$

ve,

$$\lambda_i = \phi(\alpha_i)/[1 - \phi(\alpha_i)] \quad (2.21)$$

eşitlikleri vardır. Bu model için Hessian da hesaplanabilir.

Gözlem sayısının fazla olduğu zamanlarda, bu modelin EKK tahminleri ve maksimum olabilirlik (ML) tahminleri arasındaki orantısal ilişkiler tutarlıdır. Uygulamada, ML tahminleri ile karşılaştırılınca, EKK tahminlerinin sifıra doğru sapmalı olduğu görülmektedir (Greene, 1997: 956).

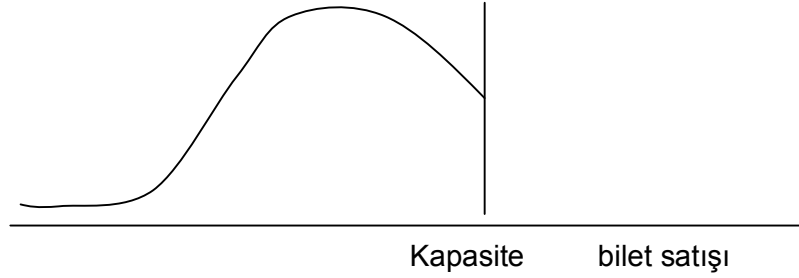
2.3. SANSÜRLÜ BAĞIMLI DEĞİŞKENLİ (TOBİT) MODELLER

Sansürlü modelde, orijinal tesadüfî değişkenden (y_i^*), dönüştürülmüş yeni bir tesadüfî değişken (y_i) şöyle tanımlanabilir (bu tanımlama yapılırken basitleştirmek amacıyla sansür noktası $a=0$ alınmıştır):

$$\begin{cases} y_i^* \leq 0 \text{ ise } y_i = 0 \\ y_i^* > 0 \text{ ise } y_i = y_i^* \end{cases} \quad (2.22)$$

Örneğin bir eğlence merkezine girebilmek için bilet satışı incelenir. Eğlence merkezinin maksimum doluluk kapasitesi bellidir ve kapasite dolduktan sonra bilet satılmaz. Bu noktadan itibaren veri sansürlüdür. Şekil 8, söz konusu durumu açıkça göstermektedir (Greene, 1997: 959).

Şekil 8: Bilet Satışı ve Kapasite Doluluğu Örneği

2.3.1. Sansürlü Normal Dağılım

Sansürlü bir değişken için dağılım teorisi, kesikli dağılım teorisiyle benzerdir. Kesikli dağılımda, dağılımın sadece ($y=0$)' in yukarısındaki bölümü için hesap yapılır. Veri sansürlü olduğu zaman ise, ($y=0$)' in altındaki bölüm için de dağılım varsayımı yapılır ve örnek verisi için kullanılan dağılım, kesikli dağılım ve sürekli dağılımın karışımı olur. $y^* \sim N[\mu, \sigma^2]$ ise olasılıklar:

$$P(y = 0) = P(y^* \leq 0)$$

$$= \Phi\left(-\frac{\mu}{\sigma}\right)$$

$$= 1 - \Phi\left(-\frac{\mu}{\sigma}\right) \quad (2.23)$$

ve eğer $y^* > 0$ ise y , y^* ın yoğunluğudur.

Toplam olasılık istenildiği gibi 1' dir, fakat sansürlü nokta için sansürlü bölgedeki tüm olasılıklar tayin edilebiliyorsa, bu durumda 0' dır (Greene, 1997: 959).

2.3.2. Sansürlü Regresyon (Tobit) Modeli

Sansürlü dağılım varsayımı üzerine kurulu regresyon modeline, “*sansürlü regresyon modeli*” ya da “*Tobit modeli*” adı verilir. Mikro ekonomik verilerin bir kısmında bağımlı değişkenin belli bir orandaki gözlemleri, tek bir değişken üzerine çevrilir. Bilet talebi örneğinde kapasiteyi aşan tüm talep, alanın kapasitesine çevrilir. Tobit modeli ilk kez James Tobin tarafından kullanılmıştır. Regresyon, klasik regresyon modelindeki gibi, ortalamalardan yararlanılarak elde edilir. Tobit modelin tanımlanmasında hareket noktası, sansürlü bağımlı değişkendir.

Sansürlü değer sıfırdan farklı ise, y_i gibi bir değişken yardımıyla bağımlı değişken düzeltilebilir. y_i ' nin sabit olmadığı fakat gözlem değerlerinin bilindiği varsayılırsa bağımlı değişkenin düzenlenmesi ile genel model şu şekilde yazılabilir,

$$Y_i^* + y_i = \beta' X_i + u_i \quad (2.24)$$

ve analizi aynı şekilde yapılır. Fakat y_i sabit değil ve bilinmiyorsa, modelin EKK yöntemi ile tutarlı bir tahmini sağlanamaz. Bu modellerin tahmini, ML ya da ikiaşamalı EKK yöntemlerinden biriyle yapılabilir (Tatoğlu, 2005: 99).

Sansürlü ya da sansürsüz ana kütlede tesadüfi olarak çekilen bir gözlem için,

$$E[Y_i|X_i] = \Phi\left(\frac{\beta' X_i}{\sigma}\right) (\beta' X_i + \sigma \lambda_i) \quad \text{dir.} \quad (2.25)$$

Burada,

$$\lambda_i = \frac{\phi\left(\frac{\beta' X_i}{\sigma}\right)}{\Phi\left(\frac{\beta' X_i}{\sigma}\right)} \quad (2.26)$$

eşitliği vardır.

Amaç sansürlü gözlemlere dikkat çekmekse, Tobit modelindeki tahmin değerlerinin hesaplanması için sansürlü ortalama $[E(Y_i|X_i)]$ fonksiyonundan hareket edilmelidir. Örneğin satılan bilet sayısının tahmini için, sansürlü ortalama kullanılması daha uygundur. Diğer yandan amaç kolay bir çözüm aramaksa, gözlenemeyen indeks değişkenin ortalaması $[E(Y_i^*|X)]$ daha ilgi çekici olacaktır.

Modeldeki marjinal etkilerde de farklılıklar vardır. İndeks değişken (Y_i^*) için marjinal etkiler,

$$\frac{\partial E[Y_i^*|X_i]}{\partial X_i} = \beta \quad (2.27)$$

şeklinde iken, Y için marjinal etkiler,

$$\frac{\partial E[Y_i|X_i]}{\partial X_i} = \beta \Phi\left(\frac{\beta' X_i}{\sigma}\right) \quad (2.28)$$

şeklinde ve bunlardan hangisinin kullanılacağı, tahminin amacına bağlı olarak belirlenebilir. Y için marjinal etkiler şu şekilde ayrıştırılabilir:

$$\frac{\partial E[Y_i|X_i]}{\partial X_i} = \beta X_i [\Phi_i(1 - \lambda_i(\alpha_i + \lambda_i)) + \phi_i(\alpha_i + \lambda_i)] \quad (2.29)$$

burada,

$$\Phi_i = \Phi(\beta' X_i / \sigma) = \Phi(\alpha_i) \quad (2.30)$$

ve,

$$\lambda_i = \phi_i / \Phi_i \quad (2.31)$$

dir. İki bölüm ayrı ayrı alınırsa,

$$\frac{\partial E[Y_i | X_i]}{\partial X_i} = P[Y_i^* > 0] \frac{\partial E[Y_i^* | X_i, Y_i^* > 0]}{\partial X_i} + E[Y_i^* | X_i, Y_i^* > 0] \frac{\partial P[Y_i^* > 0]}{\partial \lambda_i} \quad (2.32)$$

elde edilir. Bu eşitliğin, eğim vektörünün ayrıştırılmış haline eşit olduğu görülebilir.

Böylece, X_i 'deki bir değişikliğin iki etkisi meydana gelir:

- Dağılımın pozitif bölümünde, Y_i^* şartlı ortalamasını etkiler,
- Dağılımın pozitif bölümüne düşecek olan gözlemlerin olasılığını etkiler (Greene, 2003: 764).

2.3.3. Sansürlü Regresyon Modelinin Tahmini

Sansürlü regresyon modelinin tahmininde de kesikli modelde kullanılan tahmin modellerinden EKK ve maksimum olabilirlik yöntemleri incelenecektir.

2.3.3.1. En Küçük Kareler (EKK) Yöntemi

Sansürlü regresyon modelinde β katsayısı EKK yöntemi kullanılarak tahmin edilebilir fakat elde edilen sonuç mutlaka yanlı ve tutarsız olacaktır. Bu durumu daha yakından incelemek için $y_i > 0$ ise y_i gözlem değerlerinin koşullu beklenen değeri:

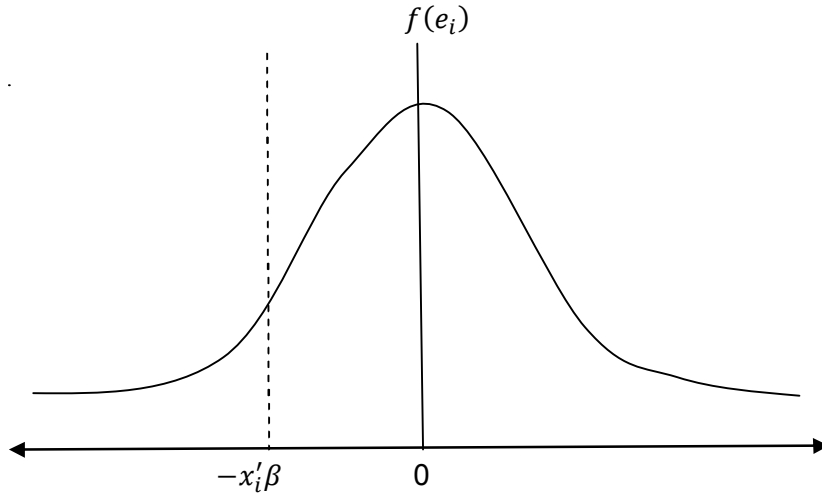
$$E[y_i | y_i > 0] = x_i' \beta + E(e_i | y_i > 0) \quad (2.33)$$

Bu eşitlikte hata teriminin koşullu beklenen değeri sıfır ise bir sorun yoktur. Çünkü kullanılabilir gözlem değerleri üzerinden EKK yöntemi uygulandığında β tahmincisi yansızdır. Fakat e_i , bağımsız ve normal dağılımlı rassal değişken ise o zaman:

$$E[e_i | y_i > 0] = E[e_i | e_i > -x_i'\beta] > 0 \quad (2.34)$$

Buna göre e_i ' nin değerleri $-x_i'\beta$ değerlerinden daha büyük olacak Şekilde sınırlandırılırsa, e_i ' nin olasılık yoğunluk fonksiyonu, $f(e_i)$ ne sıfır merkezine yakın toplanır ne de simetrik olarak dağılır, beklenen değeri daima pozitif olur. AŞağıdaki Şekil 9' da $f(e_i)$ gösterilmektedir.

Şekil 9: e_i Tesadüfi Hata Teriminin Olasılık Yoğunluk Fonksiyonu

Buna göre $e_i > -x_i'\beta$ için:

$$f(e_i | e_i \geq -x_i'\beta) = \frac{f(e_i)}{\int_{-x_i'\beta}^{\infty} f(t) dt} \quad (2.35)$$

Olasılık yoğunluk fonksiyonunun paydası, $(-x_i'\beta, \infty)$ aralığında $f(e_i)$ ' nin altındaki alanı verir.

Bağımlı değişkenin sıfırdan farklı değerleri için anakütle regresyon fonksiyonu,

$$E[y_i^*] = -x_i'\beta = \beta_1 + \beta_2 x_{i2} \quad (2.36)$$

olarak değil,

$$E[y_i | y_i > 0] \quad (2.37)$$

şeklinde bir dağılım gösterecektir. Bunun sonucu olarak β_1 ve β_2 ' nin EKK tahmincileri yanlı ve tutarsız olacaktır (Judge ve diğerleri, 1988: 796).

Koşullu beklenen değer ise:

$$E[e_i \mid e_i > -x_i'\beta] = \sigma \cdot \frac{f_i}{F_i} \quad (2.38)$$

2.3.3.2. Maksimum Olabilirlik (ML) Yöntemi

β ve σ^2 parametrelerini tahmin etmek için yaygın olarak kullanılan diğer bir yöntem en yüksek olabilirlik (maximum likelihood) yöntemidir. Örnek olasılığı, sıfır değeri için 1 olan ve ayrıca pozitif olan parçalara sahiptir. Sırasıyla f_i ve F_i , standart normal rassal bir değişkenin ($z_i = x_i'\beta/\sigma$) , olasılık dağılım fonksiyonu (p.d.f.) ve koşullu dağılım fonksiyonu (c.d.f.) olarak gösterilir. $y_i = 0$ gözlem değerleri için:

$$x_i'\beta + e_i < 0 \text{ veya,}$$

$$e_i < -x_i'\beta \text{ ise}$$

$$P[y_i = 0] = P[e_i < -x_i'\beta] = P\left(\frac{e_i}{\sigma} < \frac{-x_i'\beta}{\sigma}\right) = 1 - F_i \quad (2.39)$$

yazıldığında normal dağılımın simetriktir. Sonuç olarak, sıfır değerli gözlemlerin sonucu Π_0 ile ve pozitif değerli gözlemlerin sonucu Π_1 ile gösterilirse olabilirlik fonksiyonu aşağıdaki gibi gösterilir:

$$l = \Pi_0(1 - F_i)\Pi_1(2\pi\sigma^2)^{-1/2} \exp\{-(y_i - x_i'\beta)^2/2\sigma^2\} \quad (2.40)$$

Logaritmik olabilirlik fonksiyonu ise:

$$L = \ln l = \sum_0 \ln(1 - F_i) - (T_1/2) \ln 2\pi - (T_1/2) \ln \sigma^2 - \sum_1 (y_i - x_i'\beta)^2/2\sigma^2 \quad (2.41)$$

şeklinde gösterilir (Judge ve diğerleri, 1988: 796).

Tobit model için maksimum olabilirlik (ML) tahmini hataların normal ve sabit varyanslı olduğu varsayımına göre yapılmaktadır. Maddala ve Nelson (1975), modelde değişen varyans sorununun bulunması durumunda tobit model için ML tahminlerin sapmalı ve tutarsız olduğunu birçok model üzerinde göstermişlerdir. Arabmazar ve Schmdt (1981) araştırmalarında değişen varyans durumunda ML tahmincileri için dirençli analizleri ortaya çıkarmışlardır (Üçdoğruk, 2007: 95).

ML yöntemine alternatif olarak tutarsız sonuç vermesine rağmen, EKK metodu sıkça kullanılmaktadır. ML yöntemine alternatif oluşturabilecek başka tutarlı sonuçlar veren yöntemler de vardır. Bir olasılık, sadece sansürlü gözlemler kullanılarak kesikli regresyon için ya da tüm örnek kullanılarak Tobit model için koşullu ortalamaya doğrusal olmayan EKK' nin uygulanmasıdır. Bir başka olasılık, Heckman'ın iki aşamalı düzeltme yöntemini kullanmaktır (Greene, 1997: 966).

2.4. PROBIT MODEL

İki değerli (sıfır ve bir) bağımlı değişkenin açıklanmaya çalışıldığı çalışmalarda, normal dağılımdan kümülatif dağılım fonksiyonunun tahmininin elde edilmesi durumunda Probit model ortaya çıkmaktadır (Üçdoğruk, 2007: 93).

Probit model, bağımlı değişkenlerin ya da tepki değişkenlerinin 0-1 değerlerini aldığı, başka bir ifadeyle iki uçlu olduğu regresyon modellerinden biridir. Mc Fadden' in geliştirdiği fayda kuramına dayanan probit model aşağıdaki şekilde oluşur,

$$I_i = \beta_1 + \beta_2 X_i$$

Modelde, bireylerin kararlarının gözlenemeyen bir fayda endeksi olduğu kabul edilen I_i , X_i bağımsız değişkenleri tarafından açıklanmaktadır. Her birey için bu endeksin I_i^* olarak ifade edilebilecek bir eşik değeri mevcuttur. Eğer I_i değeri, I_i^* eşik değerini aşarsa $Y=1$ olayı gerçekleşecektir. Normallik varsayımı altında, standartlaştırılmış normal birikimli dağılım fonksiyonundan yararlanarak I_i^{**} in I_i ' den küçük ya da ona eşit olma olasılığı,

$$P_i = \Pr(Y=1) = \Pr(I_i^* \leq I_i) = F(I_i) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{T_i} e^{-t^2/2} dt$$

$$= \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \int_{-\infty}^{\beta_1 + \beta_2 X_i} e^{-t^2/2} dt$$

şeklinde hesaplanabilir. Burada t , standartlaştırılmış normal değişkendir, yani $t \sim N(0,1)$ dir (Gujarati, 2001: 564).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE' DE KAMU KAYNAKLI SOSYAL YARDIMLAR ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

Bu bölümde, Türkiye' de sosyal yardıma muhtaç bireylere devlet tarafından yapılan sosyal yardımlar EKK, Kesikli EKK, Probit ve Tobit Yöntemi ile analiz edilmeye çalışılacaktır.

3.1. UYGULAMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Türkiye' de ihtiyaç sahibi bireylere devlet eliyle yapılan nakdi ve aynı nitelikteki sosyal yardımların genel nitelikte bir profilini ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte, toplumun hangi kesimlerine ve ne ölçüde sosyal yardım yapıldığı istatistiksel olarak ölçülmeye çalışılacaktır.

Bu hedef doğrultusunda, incelemeye önce araştırmada yer alacak ilgili değişkenler tanımlanıp bu değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilecektir. Daha sonra bu değişkenler üzerinden STATA.12 ekonometri paket programı kullanılarak EKK, Kesikli (Truncated) EKK, Probit ve en son olarak da Sansürlü Bağımlı Değişken (Tobit) Model tahmini hesaplanacak ve yorumlanacaktır.

3.2. ÇALIŞMADAKULLANILAN DEĞİŞKENLER VE TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Bu çalışmada devlet kanalıyla yapılan sosyal yardımların ekonometrik bir incelemesini yapmak için hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi veren hanehalkı bütçe anketi araştırmasından elde edilen veriler kullanılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2010 yılında Türkiye genelinde gerçekleştirdiği bu araştırmada 38206 hanehalkı ferdine ait veriler yer almaktadır.

3.2.1. Kullanılan Değişkenler

Uygulamalarda bağımlı değişken olarak kullanılacak sosyal yardım değişkeni, 2010 hanehalkı bütçe anketi fert veri setinde yer alan üç değişkenin birleşiminden meydana gelmektedir:

- İhtiyaç sahiplerine SYDTF ve belediyeler gibi kurumlardan ödenen yardımlar olan “yıllık sosyal yardım fonu ve aile yardımı” (3294 say. kanun)⁴
- 65 yaş yukarı ihtiyaç sahiplerine Emekli Sandığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu tarafından ödenen yardımlar olan “yıllık yaşlılık maaşı” (2022 sayılı kanun)⁵
- İhtiyaç sahiplerine devlet tarafından verilen kömür, yiyecek, giyecek vb. nitelikteki “yıllık devletten aynı gelir” (3294 say. kanun)

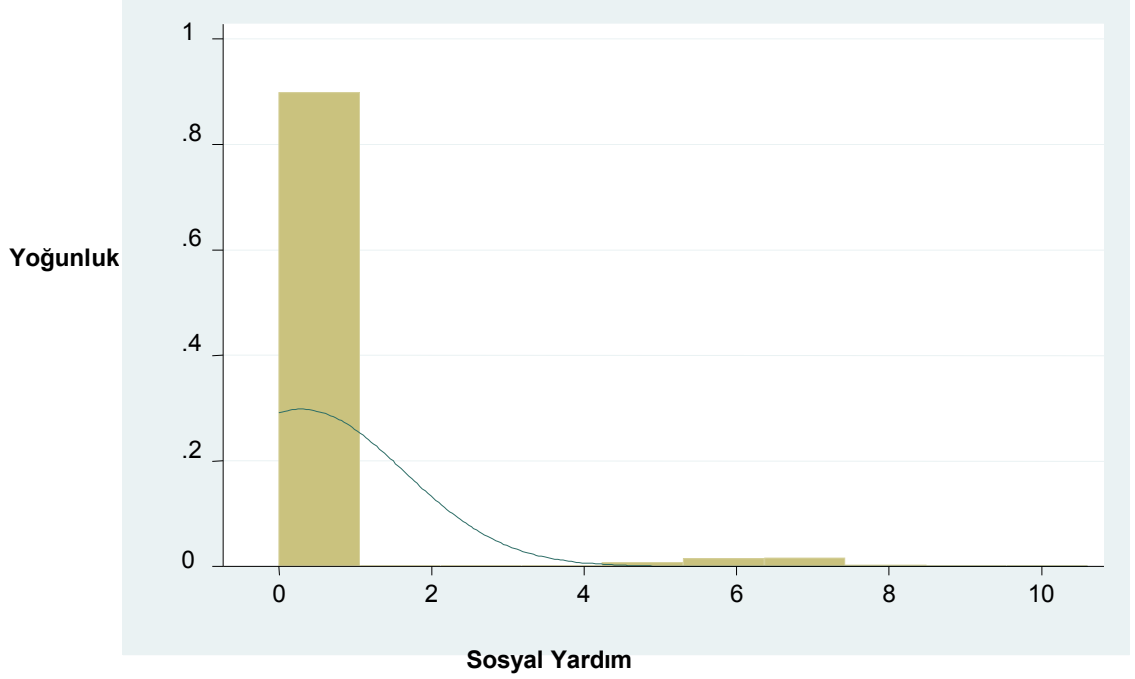
değişkenleri birleştirilerek sosyal yardım bağımlı değişkeni oluşturulmuştur. Araştırmada 15 yaşından büyük 1790 birey ile çalışılmıştır. Araştırma modellerinde ise sosyal yardım değişkeni logaritmik değerleri alınarak kullanılacaktır.

Yukarıda açıklandığı şekilde oluşturulan sosyal yardıma ait histogram grafiği Şekil 10’ da gösterilmektedir. Sosyal yardım almayanlara sıfır değeri verildiği için sansürlü histogram grafiği olarak da gösterilebilir.

⁴ Birinci bölüm, sf. 25 bknz.

⁵ Birinci bölüm, sf. 21 bknz.

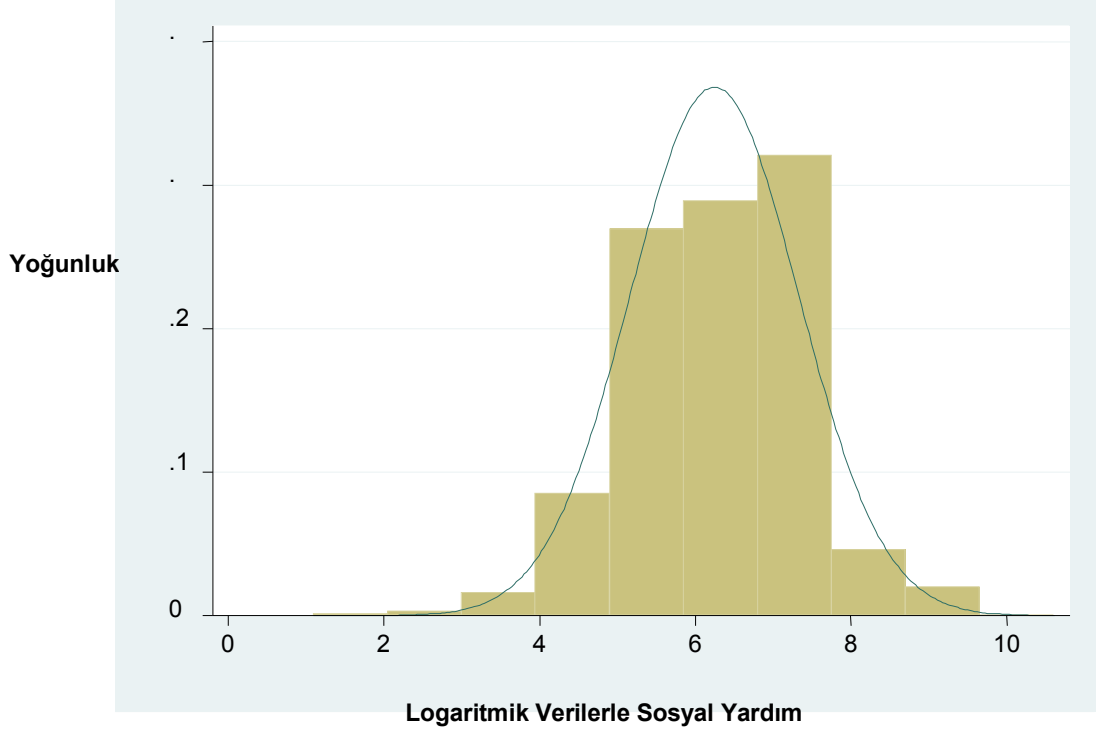
Şekil 10:Sosyal Yardım Değişkeninin Sansürlü Histogram Grafiği

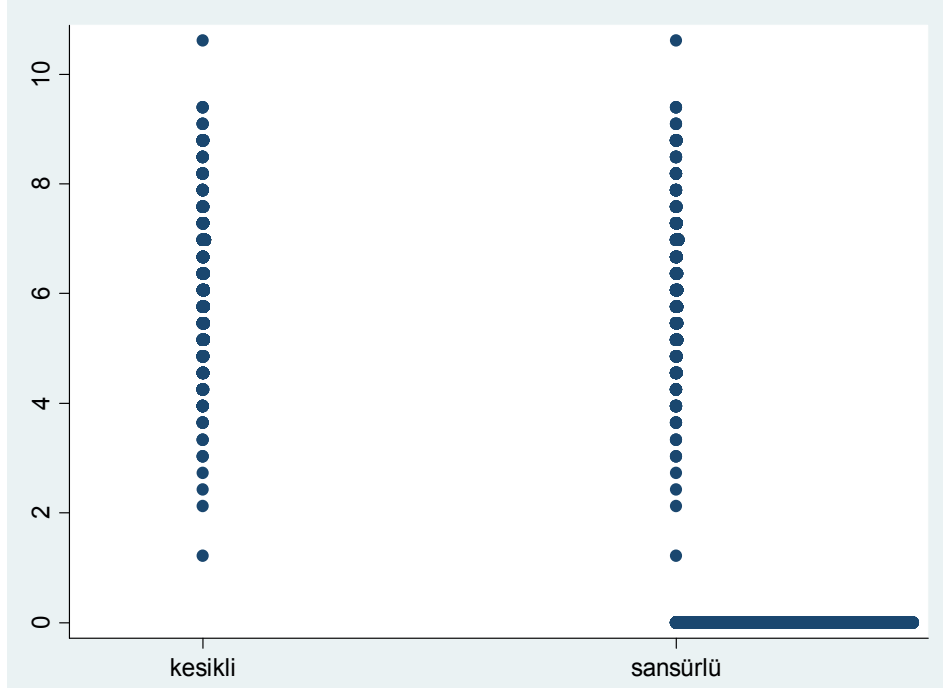
Diğer yandan sosyal yardım değişkeninin logaritmik değerleri ile oluşturulan kesikli histogram grafiği Şekil 11' de yer almaktadır. Toplam 1790 gözlemden oluşan logaritmik sosyal yardım değişkeninin dağılımının minimum değeri 1.09 (orijinal değeri 3), maksimum değeri 10.60 (orijinal değeri 40500) ve ortalama değeri 6.24 (orijinal değeri 516) olarak oluşmaktadır.

Kesikli veri ile sansürlü veri arasındaki farkı başka bir yoldan Şekil 12' deki plot grafik ile ortaya koyabiliriz. Bağımlı değişken sosyal yardımın logaritmik değerlerine sıfır değeri için alttan bir kesme uygulanması durumunda şeklin solundaki kısım elde edilirken sıfır değeri için sansür uygulanırsa şeklin sağındaki kısım elde edilmektedir.

Şekil 11: Sosyal Yardım Değişkeninin Kesikli Histogram Grafiği

Şekil 12: Kesikli ve Sansürlü Veri Plot Grafiği

Uygulamanın bağımsız değişkenleri de yine 2010 yılı hanehalkı bütçe anketinden fert ve hane veri seti değişkenleri olmak üzere iki gruptan elde edilmiştir. Yaşı 15' ten küçük olan bireylere aynı ya da nakdi nitelikte bir yardım yapılmadığından araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu nedenle yaş değişkeni 15 yaşından başlayıp 65 yaş ve üstüne kadar olan bir aralığı kapsamaktadır. Buna göre, 15-19 (temel sınıf), 20-24, 25-29, 30-34, 35-39, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60-64, 65 ve üstü yaş şeklinde on bir kukla değişken oluşturulmuştur.

Bireyin eğitim durumunu gösteren fert değişkeni ise; okur-yazar değil, okur-yazar olup bir okul bitirmedi (diplomasız okur-yazar), ilkokul mezunu ve ilköğretim okulu mezunu ile üstü (temel sınıf) olarak dört kategoriye ayrılarak uygulamaya dahil edilmiştir.

Temel demografik özelliklerden biri olan cinsiyet de kadın (temel sınıf) ve erkek olarak araştırmada kullanılmıştır. Bireylerin medeni durumları da önemli bir gösterge olduğu düşünülerek uygulamalarda kullanılmıştır. Medeni durum için evli ve bekâr (hiç evlenmedi, eşi öldü, boşandı) (temel sınıf) şeklinde iki grup oluşturulmuştur.

Sosyal yardım alan bireylerin meslek durumları da araştırmada kullanılmıştır. Meslek sınıfları için aşağıdaki tabloda bulunan meslek grupları birleştirilerek 3 kukla değişken oluşturulmuştur. Bunlar, nitelikli meslek sahibi, niteliksiz meslek sahibi ve çalışmayanlardır. Bu meslek sınıfları içerisinde yer alan meslek grupları aşağıdaki şekildedir.

MESLEK GRUPLARI	OLUŞTURULAN SINIFLAR
Kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler	NİTELİKLİ (Temel sınıf)
Profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	
Hizmet ve satış elemanları	
Nitelikli tarım, hayvancılık, avcılık, ormancılık, su ürünleri çalışanları	
Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	
Tesis ve makine operatörleri ve montajcıları	
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	NİTELİKSİZ
İşsizler	ÇALIŞMIYOR

Oluşturulan bu meslek sınıflarına göre niteliksiz meslek sahibi ve çalışmayan bireylerin, nitelikli iş sahiplerine göre gelir düzeyi daha düşük olduğundan daha fazla sosyal yardım alması beklenmektedir.

2010 yılı hanehalkı bütçe anketi veri setinde yer alan 15 yaş üstü bireylerin bir yıl içerisinde elde ettikleri toplam geliri gösteren yıllık toplam nakdi gelir sürekli değişkeni de logaritmik değerleri alınarak uygulamada kullanılmıştır. Bu değişken; ücret, faiz, rant, kar, emekli maaşı, vergi iadesi, dul(yetim, öksüz) maaşı, gazilik (malülük) maaşı, öğrenci burs geliri, işsizlik maaşı gibi gelirlerden oluşmaktadır. Devletten karşılıksız olarak yardım niteliğinde verilen sosyal yardım fonu ve aile yardımı, yaşlılık maaşı niteliğindeki aynı ve nakdi gelirler bağımlı değişkende kullanıldığı için toplam gelirden çıkarılmıştır.

Ayrıca araştırmanın önemli istatistikî göstergelerinden biri olan harcama değeri de uygulamada kullanılmıştır. Hanehalkı bütçe anketinin yapıldığı 2010 yılı için aylık 599 TL olan net asgari ücret, on iki ile çarpılarak yıllık değer bulunmuş ve alt sınır olarak alınmıştır. Buna göre, 7200 TL den az harcama yapanlar, 7200 TL ile 12000 TL arası harcama yapanlar ve 12000 TL üzeri (temel sınıf) harcama yapanlar şeklinde üç kategoriye ayrılarak modele ilave edilmiştir. Harcama, bazı ekonometrik çalışmalarda hanenin geliri yerine dâhil edilir. Bu uygulamada da “düşük harcama grubunda yer alan kişilere gerçekten daha fazla sosyal yardım yapılabilir mi?” sorusunun cevabı aranacaktır.

Anket içinde yer alan bireylerin sağlık güvencesinin olup olmadığını belirten sağlık sigortası değişkeni, sağlık sigortası var (temel sınıf), sağlık sigortası yok ve yeşil kartlı olarak üç grupta incelenmiştir. Bu değişken, sağlık sigortası ve güvencesi olmayan kişilere daha fazla sosyal yardım verildiği düşünüldüğü için modele dâhil edilmiştir.

Hanehalkında yaşayan birey sayısı arttıkça daha çok sosyal yardım alması gerektiği düşünülerek hanehalkı büyüklüğü de modele sürekli değişken olarak eklenmiştir.

Hanehalkı tipi, hanenin en karakteristik özelliklerinden biridir. Günümüz şartlarında çok çocuklu geniş, ataerkil ailelerin çekirdek ailelere göre daha çok geçim problemleri ile karşılaşması sebebiyle daha fazla yardım alması beklenir. Bu beklenti doğrultusunda hanehalkı tipi, çekirdek aile (temel sınıf), geniş aile (üç ve daha fazla çocuklu, ataerkil geniş aile) ve diğer aile (tek yetişkinli aile ve bir arada yaşayan kişiler) şeklinde üç grup oluşturularak modellere ilave edilmiştir. Böylece hanehalkı tipinin sosyal yardım üzerindeki etkisi de modellerde araştırılacaktır.

Hanenin yaşadığı konuta sahip olma durumu da araştırmanın önemli göstergelerinden biridir. Konut sahibi olmanın hanehalkına önemli ölçüde ekonomik avantaj sağlaması sebebiyle sosyal yardım alma durumuna negatif bir etki yaratacağı düşünülmektedir. Buna göre mülkiyet durumu, konutsahibi (temel sınıf) ve kiracı(kira ve lojman)olarak araştırmada kullanılmıştır.

Ayrıca, hanehalkının yaşamını sürdürdüğü konutta ısıtma sistemi olarak ne kullanıldığı da araştırmada incelenecektir. Günümüzde düşük gelirli hanelerde, daha ekonomik olması sebebiyle soba kullanıldığı buna karşın şehir merkezinde yer alan apartmanlarda merkezi ısıtma ve kalorifer sisteminin yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu sebeple ısıtma sistemi modellerde,merkezi ısıtma (temel sınıf) ve soba şeklinde incelenmiştir.

Hanehalkının yaşadığı konutun bulunduğu yer itibariyle günlük alışveriş, ulaşım, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşımın zorluk durumu da göz önünde tutulmuştur. Bu durum; çok zor, zor, kolay ve çok kolay şeklinde sıralı bir ölçek tipi şeklindedir. Genel olarak, şehir merkezinden uzakta yer alan bölgelerde alışveriş ve sağlık gibi hizmetlere ulaşmak zor olmaktadır. Gelir/harcama durumu yeterli olmadığından bu bölgelerde yaşayan bireylere daha çok yardım yapılacağı düşünülmüştür. Söz konusu değişkenler uygulamaya sürekli değişken olarak eklenmiş ve etkisi ölçülmeye çalışılmıştır.

3.2.2. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 8' de özet olarak gösterilmektedir. Buna göre sosyal yardım alanların yaklaşık %1' i 15-19 yaş, %11.56' sı 40-44 yaş iken, %30.7' si 65 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır. Genel olarak bakıldığında yüksek yaş gruplarına nispeten daha yüksek düzeyde yardım verildiği görülmektedir.

Eğitime bakıldığında sosyal yardım alanların%37.82 okuma yazma bilmeyenler, %11.68' i okuma yazma bilen fakat herhangi bir okul bitirmeyenler, %38.82' si ilkokul mezunu ve %11.68' ilköğretim okulu ya da daha yüksek derecede mezundur. Bunun yanında %52.91' i erkek ve %74.30' u evli bireylerden oluşmaktadır. Meslek sınıfları incelendiğinde, %32.57' si nitelik gerektiren işlerde çalışırken, %56.93 gibi yüksek bir oran ise herhangi bir işi olmayan bireylerden oluşmaktadır.

Hanelerin, %23.91' i yılda 7.200 TL den az, %30.11' i 7200 TL ile 12000 TL arası, %45.98' i 12000 TL den fazla harcama yapmaktadır. Buna karşın hanelerin yıllık nakdi gelir ortalaması 4174 TL ve ayrıca hanehalkı büyüklüğü ortalama beş'tir. Sosyal yardım alanların %64.75' i yeşil kart sahibi, %25.92' si sağlık sigortası olanlardan, %9.33' ü sağlık sigortası olmayanlardan oluşmaktadır.

Hanehalkı tipi incelendiğinde geniş ailelerin daha az nüfuslu çekirdek ailelere göre daha yüksek oranda (%58.88)sosyal yardımlardan yararlandığı görülmektedir. Ayrıca sosyal yardım alanların %65.20' si kiracı iken, haneler %93.80 gibi yüksek bir oranda soba ile ısınmaktadır. Hanelerin %48.38' i kentsel bölgelerde yaşarken, bireylerin %45.98' i alışveriş, %48.10' u ulaşım, %45.20' si sağlık ve %54.41' i eğitim hizmetlerine kolay ulaşabilmektedir.

Tablo 8: Araştırmada Kullanılan Değişkenler ve Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Frekans	Ortalama
Yaş Grupları (15-19 yaş)*	16	0.89
20-24 yaş	40	2.23
25-29 yaş	123	6.87
30-34 yaş	176	9.83
35-39 yaş	238	13.30
40-44 yaş	207	11.56
45-49 yaş	154	8.60
50-54 yaş	128	7.15
55-59 yaş	93	5.20
60-64 yaş	65	3.63
65 yaş ve üstü	550	30.73
Eğitim Durumu(İlköğretim ve üstü mezun)	209	11.68
Okur-yazar değil	677	37.82
Diplomasız okur-yazar	209	11.68
İlkokul mezunu	695	38.82
Cinsiyet (Kadın)	843	47.09
Erkek	947	52.91
Medeni Durum(Bekar)	460	25.70
Evli	1,330	74.30
Meslek (Nitelikli)	583	32.57
Niteliksiz	188	10.50
Çalışmayan	1019	56.93
Yıllık Toplam Nakdi Gelir		Ort: 4174 TL
Yıllık Toplam Harcama (12000 TL ve üzeri)	823	45.98
7200 TL den az	428	23.91
7200 - 12000 TL arası	539	30.11

Değişkenler	Frekans	Ortalama
Sağlık Sigortası (Sağlık sigortası var)	464	25.92
Yeşil kartlı	1,159	64.75
Sağlık sigortası yok	167	9.33
Hanehalkı Büyüklüğü		Ort: 5.14
Hanehalkı Tipi(Çekirdek aile)	465	25.98
Geniş aile	1,054	58.88
Diğer aile (tek yetişkinli ve bir arada yaşayan)	271	15.14
Mülkiyet (Ev sahibi)	1,167	65.20
Kira ve lojman	623	34.80
Isıtma Sistemi(Merkezi ısıtma, kalorifer)	111	6.20
Soba	1,679	93.80
Alışveriş Hizmetlerine Ulaşım (1:4)	Ort: 2.55	
1.Çok zor	218	12.18
2.Zor	556	31.06
3.Kolay	823	45.98
4.Çok kolay	193	10.78
Ulaşım Hizmetlerine Ulaşım (1:4)	Ort: 2.63	
1.Çok zor	189	10.56
2.Zor	506	28.27
3.Kolay	861	48.10
4.Çok kolay	234	13.07
Sağlık Hizmetlerine Ulaşım (1:4)	Ort: 2.49	
1.Çok zor	277	15.47
2.Zor	529	29.55
3.Kolay	809	45.20
4.Çok kolay	175	9.78
Eğitim Hizmetlerine Ulaşım (1:4)	Ort: 2.74	
1.Çok zor	174	9.72
2.Zor	376	21.01
3.Kolay	974	54.41
4.Çok kolay	266	14.86
Yerleşim Yeri (Kır)	924	51.62
Kent	866	48.38
N=Gözlem sayısı	1790	

*Parantez içinde yazan değişken sınıfları uygulamalarda temel sınıf olarak kullanılacaktır.

3.3. UYGULAMA

Çalışmanın bu bölümünde 2010 hanehalkı bütçe anketi veri setinden elde edilen değişkenler kullanılarak, sırasıyla sansürlü EKKve kesikli EKK yöntemi, sonrasında probit model ve tobit model uygulaması yapılacak ve yorumlanacaktır.

3.3.1. SansürlüEKK Yöntemi

Çalışmada kamu tarafından ihtiyaç sahibi bireylere yapılan sosyal yardımı belirlemek için önce doğrusal EKK uygulanacaktır. Bilindiği gibi modelde kullanılan değişken katsayı tahminlerinin hesaplanması için geliştirilen ve gerçek katsayılara en yakın sonuçları veren yöntemlerden biri EKK yöntemidir. Bu yöntem, oluşturulan regresyon modelinin hata terimleri kareleri toplamını minimum yaparak en uygun sonucu bulan ekonometrik yöntemlerden biridir.

Hanehalkı bütçe anketinde yer alan toplam 16849 veri üzerinden EKKY uygulanarak Tablo 9' daki sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre bazı değişkenlerin katsayı işareti beklentiler doğrultusunda gerçekleşmemekle beraber eğitim ve meslek katsayıları da istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

EKK yönteminde en çok karşılaşılan problemlerden biri değişen varyanstır. Bu yöntemin temel varsayımlarından biri hata terimlerinin sabit varyanslı olması gerekliliğidir. Bu bazı durumlarda bozularak değişen varyans sorunu ortaya çıkmaktadır.

Sansürlü EKK yöntemi uygulamasında değişen varyans sorununun bulunup bulunmadığını Breusch-Pagan/Cook-Weisberg testi ile incelenmiştir. Buna göre değişen varyans test istatistiğinin olasılık değeri olan 0.000 değeri 0.05 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilir ve değişen varyans sorununun olduğu sonucuna ulaşılır.Daha sonra uygulanacak olan probit ve tobit modellerde dirençli analizler kullanılarak değişen varyans sorunu engellenmeye ve daha etkin tahminçiler elde edilmeye çalışılacaktır.

3.3.2. Kesikli EKK Yöntemi

Araştırmanın bu bölümünde, bağımlı değişken olarak kullandığımız sosyal yardım değişkeninde sosyal yardım almayan bireyler modelden çıkarılmıştır. Buna

göre, veri setinden 15709 gözlem atılarak 1140 gözlem üzerinden EKK yönteminin uygulanması ile elde edilen sonuçlar Tablo 9' da yer almaktadır.

Elde edilen bu sonuçlara göre birçok değişkenin katsayısı istatistiksel olarak anlamsız çıkarken, katsayı işaretleri de beklentilere göre gerçekleşmemiştir.

3.3.3. Probit Model Analizi

“Sosyal yardım alma durumu” bağımlı değişken olarak, sosyal yardım alanlara bir, almayanlara sıfır değeri verilerek probit model oluşturulmuştur. Böylece veri kaybına neden olmadan toplam 16849 gözlem üzerinden uygulanan probit model analizi sonuçları Tablo 9' da gösterilmiştir. Değişken varyans sorunu bulunduğu için de dirençli probit model dönüşümü uygulanmıştır.

Modelde uyum iyiliği ölçüsü olarak Pseudo-R2 hesaplanmıştır. Bu değer yaklaşık olarak %33 olduğu görülmektedir. Bu değere göre bağımlı değişkendeki toplam değişimin %33' ünün modeldeki bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını gösterir.

Tablo 9' da yer alan dirençli probit modelde yer alan tüm değişken katsayıları -hanehalkı büyüklüğü hariç- istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Ayrıca tüm katsayı işaretlerinde ekonomik beklentiler doğrultusunda olduğu söylenebilir.

3.3.4. TOBİT Model Analizi

Araştırmanın bu bölümünde tobit regresyon analizi kullanılarak probit yönteminde çıkan tahminlerden daha etkin sonuçların çıkması beklenmektedir. Ayrıca araştırmanın veri setinde büyük oranda sıfır gözlem değeri bulunuyorsa bütün gözlemlere EKK yöntemi uygulandığında parametre tahminleri yanlış olmaktadır. Bununla beraber sıfırlı gözlemlerin dikkate alınmaması durumu da etkinlik kaybına yol açmaktadır (Cafri, 2009: 38). Bu nedenle tobit model analizi ile daha etkin ve yansız tahminler elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu tahminleme de yine değişken varyans sorununun ortadan kaldırılmasını sağlayan dirençli analiz gerçekleştirilmiştir. Dirençli tobit analizinin kullanılması değişken katsayılarında herhangi bir değişmeye neden olmamaktadır. Dirençli analiz ile katsayılar da bir değişme olmamasının yanında sadece standart hatasını

azalttığı bir katsayının güven aralığında da daralma şeklinde zayıf bir etki söz konusu olmaktadır.

Bunun için modelde sosyal yardım almayan bağımlı değişken verilerine sıfır sansürü konularak 16849 veri üzerinden tobit model tahminlemesi yapılmış ve sonuçlar Tablo 9' da gösterilmiştir. Bu sonuçlara göre uygulamada kullanılan değişken katsayı tahminlerinin istatistiksel olarak bireysel test istatistiklerine bakıldığında, bir katsayı dışında (hnb katsayısı) diğer tüm katsayıların 0.10 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 9' daki sonuçlara göre yaşların katsayı işaretleri pozitifdir. Katsayı tahminleri 0.10 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlıdır ve dolayısıyla sosyal yardım alma üzerinde etkisi bulunmaktadır. Buna göre bireyin yaşı arttıkça daha fazla sosyal yardım aldığı sonucuna varılabilir. Bireyin yaşı arttıkça yardıma ve bakıma muhtaç olma durumu daha fazla olacağı için alınan sosyal yardımların da artması ekonomik ve sosyal beklentilerle örtüşmektedir.

Eğitim incelendiğinde, katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamlıdır ve sosyal yardım almayı negatif yönde etkilemektedir. Yani eğitim düzeyi düşük olan bireylerin daha çok sosyal yardım aldığı gözlenmiştir. Genel olarak eğitim düzeyinin artması bireyin daha uygun yaşam standartlarına sahip olmasını sağlayacağından, sosyal yardım almayı ters yönde etkileyen sonuçların ortaya çıkması gayet doğaldır.

Cinsiyet değişkeni incelendiğinde katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=6.20$) ve cinsiyetin sosyal yardım alma üzerinde bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılır. Buna göre erkeklerin kadınlara göre az bir farkla da olsa daha çok sosyal yardım aldığı görülmektedir. Geçmişten günümüze değin ataerkil bir aile yapısına sahip olduğumuz düşünüldüğünde maddi anlamda ailenin geçimini sağlayan erkek bireyin sosyal yardım almada da bir adım önde olduğu söylenebilir.

Medeni duruma bakıldığında, evli bireylerin günlük hayatta daha ciddi ekonomik problemlerle karşı karşıya olması sebebiyle bekâr bireylere göre daha çok sosyal yardım alması beklenmektedir. Araştırmamızdaki sonuçlarda bu doğrultuda gerçekleşmiştir. Katsayı tahmini 0.10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı çıkmış olup ($t=5.10$) evli bireylerin bekâr bireylerden daha fazla sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Meslek durumu ele alındığında niteliksiz meslek çalışanları ile çalışmayan bireylerin nitelikli meslek sahiplerine göre daha fazla sosyal yardım alması gerekmektedir. Sonuçlarda beklentilerimizi destekler nitelikte ve istatistiksel olarak

anlamli çikmiştir. Yani niteliksiz işlerde çalışanlar ve herhangi bir işte çalışmayanlar, nitelikli iş sahiplerinden daha fazla sosyal yardım almaktadır. Katsayıların pozitif ve bireysel test istatistikleri anlamlı çıkmasına rağmen niteliksiz meslek sahiplerinin çalışmayanlardan daha fazla sosyal yardım alması beklentileri tam olarak karşılamasa da desteklemektedir.

Hanehalkı gelirin sosyal yardım alma üzerindeki etkisi incelendiğinde katsayının tahmini istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-3.08$) ve gelir durumunun sosyal yardım alma üzerinde bir etkisi vardır. Buna göre hanenin gelir düzeyi arttıkça, alınan sosyal yardım miktarı azalmaktadır.

Araştırmamızda yer alan hane geliri gibi önemli diğer bir değişken olan harcama; yıllık harcama miktarı 7200 TL den az olanlar, yıllık 7200 TL-12000 TL arası harcama yapanlar ve yıllık 12000 TL ve üzerinde harcama yapanlar olarak üç grupta incelenmiştir. Düşük harcama grubunda yer alanların daha yüksek düzeyde harcama yapanlara göre daha fazla sosyal yardım alması beklenirken araştırma sonuçları da anlamlı olarak beklentileri destekler şekilde gerçekleşmiştir. Buna göre düşük harcama grubunda bulunanların daha fazla sosyal yardım aldığı gözlenmiştir.

Sağlık sigortası değişkenine bakıldığında sağlık sigortası olmayanlara ve yeşil kart sahiplerine daha fazla sosyal yardım verilmesi beklenirken, sonuçlarda istatistiksel açıdan anlamlı çıkarak iktisadi anlamda beklentiler karşılanmaktadır. Katsayı büyüklüğü dikkate alındığında ise yeşil kart sahiplerin aldığı sosyal yardımlar, sağlık sigortası olmayanların aldığı sosyal yardımlardan daha fazladır. Yeşil kart uygulamasının, sigortası ve ödeme gücü olmayan muhtaç bireylerin sağlığını koruma amacıyla uygulanan bir yöntem olduğu göz önüne alınırsa çıkan sonucun kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Hanehalkı büyüklüğünün sosyal yardım ile doğru yönlü bir ilişkisi vardır. Yani hanede yaşayan birey sayısı arttıkça alınan sosyal yardım miktarı artmaktadır. Beklentilere uygun gerçekleşen bu sonuca karşın katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır ($t=1.47$). Buna göre hanehalkı büyüklüğünün sosyal yardım alma üzerinde bir etkisi yoktur.

Hanehalkı tipi, en fazla iki çocuklu çekirdek aile, en az üç çocuklu geniş aile ve diğer (tek yetişkinli) aile olmak üzere üç grupta incelenmiştir. Katsayı tahmin değerleri de istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Buna göre geniş ve tek yetişkinli ailelerin çekirdek ailelere göre daha çok sosyal yardım aldığı söylenebilir.

Konuta mülkiyet durumu incelendiğinde konut sahibi olmayan kirada yaşayan bireyler, gelirlerinin büyük bir kısmını kiraya vermesi sebebiyle daha fazla ekonomik zorlukla karşılaşmaktadır. Bu nedenle uygulamada kira, lojman vb. ikamet eden bireylerin ev sahibi bireylere göre daha fazla sosyal yardım alması sonucu yine beklentiler doğrultusundadır. Konutun ısıtma sistemi incelendiğinde de, soba ile ısınan hanelerin merkezi ısıtma ve kalorifer gibi ısıtma sistemi kullanan hanelere göre daha çok yardım aldığı anlamlı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Buna göre ısıtma sisteminin de sosyal yardım alma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu söylenebilir. Günümüzde düşük gelirli ailelerin ısınmak için daha ekonomik olması sebebiyle soba kullandığı göz önüne alındığında bu sonuç da beklentileri destekler niteliktedir.

Kır-kent ayrımına bakıldığında, kentlerde yaşayan bireyler kırsal kesimde yaşayan bireylere göre daha fazla sosyal yardım almakta olduğu 0.10 anlamlılık düzeyine göre söylenebilir. Oysa kırsal kesimde yaşayan bireylerin gelir düzeyleri kentlerde yaşayan bireylerin gelirlerine göre nispeten daha düşük olduğundan, daha çok yardım alması gerektiği söylenebilir. Diğer yandan kent merkezlerinde yaşamının insanlara sağlamış olduğu eğitim ve sağlık gibi birçok imkânın yanında bunlara ulaşabilmenin maddi zorlukları da bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kırsal kesimde sakin ve mütevazı bir hayat süren bireylerden ziyade, şehirlerde yaşayan ve birçok zorlukla başa çıkmaya çalışan bireylere daha fazla sosyal yardım verilmesi de ekonomik ve sosyal beklentilerle kısmen örtüşmektedir.

Son olarak hanehalkının ikamet ettiği konutun bulunduğu yer itibariyle alışveriş, sağlık ve eğitim hizmetlerine olan uzaklığının etkisi, beklentiler doğrultusunda negatif çıkmıştır. Yani alışveriş, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşım kolaylaştıkça alınan sosyal yardım miktarı azalmaktadır. Başka bir ifadeyle genellikle şehir merkezlerinde yer alan alışveriş merkezlerine, hastanelere veya okullara yakın bölgelerde oturan bireyler daha az sosyal yardım almaktadır. Bunun yanında ulaşım hizmetleri için ise aynı durum geçerli olmayıp katsayı işareti pozitif çıkmıştır. Yani ulaşım hizmetlerine ulaşım kolaylaştıkça alınan sosyal yardımlar da artmaktadır.

Tablo 9: Sansürlü EKK, Kesikli EKK, Dirençli Probit ve Dirençli Tobit Model Tahmin Sonuçları

	Sansürlü Verilerle EKK		Kesikli Verilerle EKK		Dirençli Probit Analizi		Dirençli Tobit Analizi	
	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t
Bağımlı Değişken: Sosyal Yardım								
Yaş Grupları (15-19 yaş)*								
20-24 yaş	0.2829	0.00	0.7048	0.17	0.9413	0.00	7.8831	0.00
25-29 yaş	0.4458	0.00	0.5129	0.29	1.3608	0.00	11.1971	0.00
30-34 yaş	0.5758	0.00	0.3946	0.42	1.6373	0.00	13.3347	0.00
35-39 yaş	0.6894	0.00	0.5847	0.23	1.7474	0.00	14.2216	0.00
40-44 yaş	0.6791	0.00	0.4567	0.35	1.7487	0.00	14.1627	0.00
45-49 yaş	0.6708	0.00	0.9347	0.05	1.6688	0.00	13.6889	0.00
50-54 yaş	0.7023	0.00	0.7021	0.15	1.7680	0.00	14.4151	0.00
55-59 yaş	0.7279	0.00	0.9657	0.05	1.8155	0.00	14.8594	0.00
60-64 yaş	0.6669	0.00	0.7203	0.15	1.7580	0.00	14.3536	0.00
65 yaş ve üstü	0.9590	0.00	1.5118	0.00	1.9975	0.00	16.3680	0.00
Eğitim Durumu(İlköğretim ve üstü mezun)								
Okur-yazar değil	0.3731	0.00	-0.1047	0.37	0.4178	0.00	3.3565	0.00
Diplomasız okur-yazar	0.0096	0.84	-0.2274	0.06	0.2046	0.00	1.6276	0.00
İlkokul mezunu	-0.0002	0.99	-0.0610	0.48	0.1389	0.00	1.2419	0.00
Cinsiyet (Kadın)								
Erkek	0.1636	0.00	-0.1354	0.13	0.3376	0.00	2.6007	0.00
Medeni Durum(Bekâr)								
Evli	0.1305	0.00	0.0142	0.89	0.3374	0.00	2.6315	0.00
Meslek (Nitelikli)								
Niteliksiz	0.0409	0.26	0.0336	0.69	0.1613	0.00	1.3699	0.00
Çalışmayan	-0.0304	0.27	-0.0147	0.83	0.1170	0.01	0.9672	0.00
Yıllık Toplam Nakdi Gelir	-0.0655	0.00	-0.0225	0.38	-0.0581	0.00	-0.4484	0.00
Yıllık Toplam Harcama (12,000 tl ve üzeri)								
7,200 tl den az	0.6217	0.00	-0.1501	0.08	0.4171	0.00	3.0004	0.00
7,200 - 12,000 tl arası	0.0953	0.00	-0.1623	0.02	0.1915	0.00	1.5401	0.00
Sağlık Sigortası (Sigorta var)								
Yeşil kart	1.6887	0.00	0.1370	0.07	1.2985	0.00	10.3668	0.00
Sigorta Yok	0.1609	0.00	-0.0155	0.88	0.2656	0.00	2.2871	0.00

	Sansürlü Verilerle EKK		Kesikli Verilerle EKK		Dirençli Probit Analizi		Dirençli Tobit Analizi	
	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t
Bağımlı Değişken: Sosyal Yardım								
Hanehalkı Büyüklüğü	-0.0041	0.59	-0.0390	0.03	0.0172	0.13	0.1371	0.14
Hanehalkı Tipi(Çekirdek aile)								
Geniş aile	0.1060	0.00	0.0626	0.47	0.2300	0.00	1.9094	0.00
Diğer aile (tek yetişkinli veya bir arada yaşayan)	0.3282	0.00	-0.0357	0.76	0.7236	0.00	5.7502	0.00
Mülkiyet (Ev sahibi)								
Kira ve lojman	0.1502	0.00	0.1636	0.01	0.3059	0.00	2.5321	0.00
Isıtma Sistemi(Merkezi ısıtma, kalorifer)								
Soba	0.0787	0.00	0.1479	0.22	0.3231	0.00	2.8411	0.00
Alışveriş Hiz. Ulaşım (çok zor : çok kolay)	-0.0307	0.21	-0.0133	0.82	-0.0672	0.09	-0.5448	0.09
Ulaşım Hiz. Ulaşım (çok zor : çok kolay)	0.1564	0.00	0.0587	0.28	0.1920	0.00	1.4049	0.00
Sağlık Hiz. Ulaşım (çok zor : çok kolay)	-0.1118	0.00	-0.1163	0.04	-0.1332	0.00	-0.9980	0.00
Eğitim Hiz. Ulaşım (çok zor : çok kolay)	-0.0662	0.00	0.0262	0.59	-0.1025	0.00	-0.8069	0.00
Yerleşim Yeri (Kır)								
Kent	0.1077	0.00	0.1639	0.01	0.1094	0.01	0.8962	0.01
Sabit terim	-0.2053	0.07	5.5935	0.00	-4.2140	0.00	-34.6041	0.00
Gözlem Sayısı	16,849		1,140		16,849		16,849	
R-squared	0.2147							
Pseudo R2					0.3259		0.1864	
Breusch-Pagan/Cook-Weisberg Değ. Var. Testi	0.0000							

*Parantez içinde yazan değişken sınıfları uygulamalarda temel sınıf olarak kullanılmıştır.

SONUÇ

Günümüzde modern toplumlarda sosyal adaleti ve sosyal güvenliği sağlama görevi, sosyal devlet ilkesi gereği devletin temel görevleri arasında yer alır. Devlet vatandaşlarının sosyal ve ekonomik refah düzeyini korumayı sosyal güvenlik kuruluşları ile gerçekleştirmekle beraber sadece bu uygulama ile tüm vatandaşlarının refah düzeyini korumak maalesef mümkün olamamaktadır. Bu nedenle herhangi bir durumdan ötürü sosyal güvenlik koruması altına alınamayan yardıma muhtaç bireylerin devlet tarafından korunup gözetilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada herhangi bir sosyal güvencesi olmayan yoksul bireylere devlet tarafından verilen aynı ve nakdi nitelikteki sosyal yardımların ekonometrik bir araştırması yapılmış hangi bireylere, hangi şartlar altında ve ne ölçüde sosyal yardım yapıldığı sorularına iktisadi ve istatistiksel olarak açıklama yapılmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2010 yılında yapılan hanehalkı bütçe anketi verileri kullanılmıştır. Ankette yer alan 38209 bireysel gözlemden sosyal yardım alan 15-65 yaş arası 16849 bireyin verileri incelenmiştir. Uygulamalarda sosyal yardım bağımlı değişkeni, sosyal yardım fonu, yaşlılık maaşı ve devletten aynı gelir değişkenleri birleştirilerek oluşturulmuştur. Yaş, eğitim, cinsiyet, medeni durum, gelir, harcama ve sağlık sigortası gibi fert bilgilerinin yanında hanehalkı büyüklüğü, hanehalkı tipi, yaşanan konuta mülkiyet durumu, konuttaki ısıtma sistemi ve yerleşim yeri gibi hane bilgileri de açıklayıcı değişken olarak modelde kullanılmıştır. Bu değişkenler üzerinden kurulan modelin STATA.12 ekonometri paket programı kullanılarak sırasıyla EKKY, Kesikli (Truncated) EKKY, Probit ve en son olarak da Tobit Model tahmini hesaplanmıştır. Sonuçlarda değişen varyans sorunu ile karşılaşıldığı için dirençli analizler kullanılmıştır. Buna göre, tobit model sonuçları ile etkin ve yansız tahminler elde edilmiştir.

Elde edilen tobit model sonuçlarına göre yaş, sosyal yardım almayı pozitif yönde etkilemektedir. Yani, bireyin yaşı arttıkça daha fazla sosyal yardım aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim yaşın artması ile bireylerin maddi ya da manevi anlamda muhtaçlığı da artacağı için elde edilen sonucun beklentiler doğrultusunda olduğu söylenebilir.

Eğitim ise yaşın aksine sosyal yardım almayı negatif yönde etkilemektedir. Bireyin eğitim düzeyinin artması alınan sosyal yardımları azaltıcı bir etki yaratmaktadır. Cinsiyetin sosyal yardım alma üzerindeki etkisi incelendiğinde ise

erkeklerin kadınlara göre az bir farkla da olsa daha fazla yardım aldığı söylenebilir. Bununla beraber, evli bireylerin bekârlara göre günlük hayatta daha fazla zorlukla karşılaşması sebebiyle daha fazla yardım alması gerekmektedir. Nitekim elde edilen sonuçlarda beklentilerimizi destekler nitelikte gerçekleşmiştir.

Mesleğin sosyal yardım alma üzerindeki etkisine bakıldığında niteliksiz meslek sahiplerinin ve herhangi bir işte çalışmayanların, nitelikli meslek sahiplerine göre daha fazla sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Gelirin ise sosyal yardım alma üzerinde ters yönde bir etkisi vardır. Hanenin gelir düzeyi arttıkça alınan sosyal yardımların azaldığı söylenebilir. Bunun yanında hanenin yaptığı harcamaya bakıldığında yine gelirdeki gibi sosyal yardımlar üzerinde negatif bir etkisi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Buna göre düşük harcama grubunda yer alan bireyler, yüksek harcama grubundaki bireylere göre daha fazla sosyal yardım almaktadır.

Bireyin sağlık sigortası incelendiğinde, sağlık sigortası olmayanların ve yeşil kart sahiplerinin sağlık sigortası olan bireylere göre daha fazla sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Sağlık sigortası bulunan bireyin sağlığında olumsuz bir durum olması durumunda sigorta devreye girerek kişiyi eski haline döndürme yönelik bir uygulama olması nedeniyle bireye maddi ve manevi bir avantaj sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sigortası olmayan ya da yeşil kart sahibi bireylerin sigortası olanlara göre muhtaçlık durumunun daha fazla olması nedeniyle daha fazla sosyal yardım alması beklentilerle örtüşmektedir.

Hanehalkı büyüklüğü ise sosyal yardım almayı pozitif yönde etkilemektedir. Hanede yaşayan birey sayısı arttıkça alınan sosyal yardımlar artmaktadır. Fakat hanehalkı büyüklüğü katsayı tahmini 0.10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Yani hanehalkı büyüklüğünün sosyal yardım alma üzerinde bir etkisi yoktur. Hanehalkı tipi incelendiğinde ise tek yetişkinli ve ataerkil geniş ailelerin, bir veya iki çocuklu çekirdek ailelere göre daha fazla sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Hanenin yaşadığı konuta mülkiyet durumuna bakıldığında, ev sahibi olmayan, kirada yaşayan bireylerin ev sahibi bireylere göre daha fazla sosyal yardım alması beklenirken, elde edilen sonuçlar da beklentilerimizle paralel gerçekleşmiştir. Ev sahibi olmanın haneye ciddi bir sosyo-ekonomik avantaj sağlaması nedeniyle böyle bir sonuçla karşılaşılması gayet olağandır. Konutun ısıtma sistemi incelendiğinde, soba ile ısınan hanelerin kalorifer şeklinde merkezi

ısıtma sistemi ile ısınan hanelere göre daha fazla sosyal yardım aldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kır-kent ayrımına bakıldığında kentlerde yaşayan bireyler kırsal bölgelerde yaşayan bireylere göre daha fazla sosyal yardım almaktadır. Bununla beraber hanehalkının ikamet ettiği konutun bulunduğu yer itibarıyla alışveriş, sağlık ve eğitim hizmetlerine olan uzaklığın sosyal yardım alma üzerinde negatif bir etkisi olmaktadır. Buna göre alışveriş, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşım kolaylaştıkça alınan sosyal yardımlar azalmaktadır. Bunun aksine ulaşım hizmetlerinde bunun tersi bir sonuç çıkmış olup, ulaşım hizmetlerine ulaşım kolaylaştıkça alınan sosyal yardımlarda artış olmaktadır.

Elde ettiğimiz bu sonuçlara genel bir açıdan baktığımızda, tüm sonuçlar beklentilerimizi destekler nitelikte gerçekleşmiştir. Sonuçların beklentiler paralelinde gerçekleşmesi de sosyal yardım politikalarında olumlu birtakım gelişmelerin olduğu göstergesidir. Bu olumlu gelişmelerin özellikle 2004 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü' nün kurulmasıyla başladığı söylenebilir. Böylece sosyal yardım uygulamaları daha kurumsal bir yapıya kavuşarak halkın ihtiyaçlarını belirleme ve gerçekten ihtiyacı olan kesimlere ulaşabilme anlamında atılan önemli bir adım olmuştur. Daha sonra 2011 yılında ise sosyal yardım alanında faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı altında birleşerek tek çatı altında toplanmıştır. Bu da kurumlar arası bilgi alışverişini kolaylaştırarak sistemin daha etkin ve verimli çalışmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu' nun 2010 yılında gerçekleştirdiği hanehalkı bütçe anketi veri seti temel alınmıştır. Şayet 2011 yılında gerçekleşen bu düzenlemelerden sonra elde edilen yeni veriler ile çalışılması durumunda daha farklı sonuçlara da ulaşabilme olasılığı bulunmaktadır.

Son on yıl içerisinde gerçekleşen bu gelişmelere rağmen Türkiye' deki sosyal yardım sistemi ile yardıma muhtaç bireylerin ihtiyaçları yeterli düzeyde karşılanıyor mu sorusuna tabii ki olumlu bir cevap verilemeyecektir. Özellikle sosyal koruma harcamalarının ve sosyal yardım harcamalarının GSYH' ya oranlarına bakıldığında hem OECD ülkelerinin hem de Avrupa Birliği ülkelerinin ortalamalarından çok daha geride olduğumuz açıkça ortadadır. Bununla birlikte ülkemizdeki işsizlik ve yoksulluk oranlarının ne kadar yüksek olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, elimizdeki mevcut kıt kaynakların ne kadar dikkatli kullanılması gerektiği sonucuna da ulaşabiliriz.

KAYNAKÇA

Alman Topumu. (2014). *Sosyal Güvenlik*. <http://www.tatsachenueberdeutschland.de/tr/toplum/main-content-08/sosyal-guevenlik.html>. (01.07.2014).

Altıntaş, T. (2006). *Yapay Bağımlı Değişkenli Tahmin Modelleri ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bağımsız İletişim Ağı. (2010). *Kamu Harcamaları Raporu*. <http://www.bianet.org/bianet/toplum/129105-kahipden-2010-yili-kamu-harcamalari-raporu>. (04.07.2013).

Biçer, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Proje Destekleri ve Proje Desteklerinin Zaman Serisi Olarak Modellenmesi*. (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara: T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Bozkuş, Ahsen A. (2009). *Genel Esaslarıyla Türk Hukuku'nda Vakıf Müessesesi ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara: T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Cafri, R. (2009). *Adana İlinde Yoksulluğun Analizi: Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modellerle Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakar, E. (2008). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Primsiz Rejim*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çengelci, E. (1993). Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi. *Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*. 11(1-2-3): 25.

Çetinkaya, Ş. (2012). *Türkiye’de Sosyal Yardımlaşma Müessesesi: Durum Analizi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çiçek, Ş. Eda. (2010). *Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Politikaları: Batı Akdeniz Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DPT, (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT: 2592 – ÖİK:604.

DPT, (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT: 2593 – ÖİK:605.

DPT, (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: DPT: 2729 – ÖİK:681.

Eren, M. (2012). *Sınırlı Bağımlı Değişkenli Modeller ve Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyleri Üzerine Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergenç S. (2011). *Sosyal Yardımların Gelişimi*. <http://sedatergenc.blogcu.com/sosyal-yardimlarin-gelisimi-ve-kurumsallasmasi/11770189>. (04.09.2012).

Greene, William. H. (1997). *Econometric Analysis*. Third Edition. New Jersey: Prentice - Hall Inc.

Greene, William. H. (2003). *Econometric Analysis*. Fifth Edition. New Jersey: Prentice - Hall Inc.

Gujarati, D. N. (1999). *Temel Ekonometri*. Çev. Ümit Şenesen ve G. Günlük Şenesen. İstanbul: Litaratür Yayınları.

Güneş, S. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri*. (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara: T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Hacımahmutoğlu, H. (2009). *Türkiye’de Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. (DPT Uzmanlık Tezi). Ankara: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

İlter, O. (2009). *Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İşbirliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri*. (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara: T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Judge, G., G. Hill, R. C., Griffiths, W. E., Lütkepohl, H., ve Lee, T. (1988). *Introduction to the Theory and Practice of Econometrics*. Canada: John Wiley ve Sons.

KAHİP. (2012). *Sosyal Hizmetler Ve Sosyal Yardıma Yönelik Kamu Harcamaları*. http://www.kahip.org/site_media/docs/milletvekili_mektup_2012.pdf. (05.09.2014).

Kalağan, G. (2009). *Türkiye’de 1980 Sonrası Bürokratik Dönüşüm: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) Örneği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karabulut, A. (2011). *Türkiye’ de Sosyal Yardım ve Sosyal Yardımların Tek Merkezden Yürütülebilirliği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, E. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*. (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara: T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Kılıç ve Çetinkaya. (2012). Türkiye' de Yoksullukla Mücadelede Yardım Stratejileri ve Bir Model Önerisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 34(12): 95-96.

Koç, Ş. (2013). *Tobit Regresyon Analizi ve Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Metin, O. (2011) Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2011(1): 186.

T.C. Başbakanlık. (2014). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*. <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.3294&MevzuatIli ski=0&sourceXmlSearch>. (05.09.2013).

OECD. *Social Expenditure*. http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SOCX _AGG. (03.08.2013).

Ölmez, Tuba O. (2007). *Sosyal Yardım Sistemi İçerisinde Yerel Yönetimlerin Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdeş, A., Aktaş, E. ve Koç, A. (1999). Konsantre Meyve Suyu Talebinin Tobit Modeli İle Analizi. *Tübitak*. 23(1): 494.

Saracel, N. (1997). *Sosyal Yardım ve Hizmet Kuruluşlarının Sosyal Politikası ve Türkiye Yardım Sevenler Derneği Uygulaması*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2010). *Aylık İstatistik Bülteni*. Ankara: SGK Yayın No: 2.

Sosyal Hizmet Uzmanı. (2014). *İsveç'te Sosyal Hizmet*. <http://www.sosyalhizmetuz mani.org/isvecshm.htm>. (11.11.2014).

Sosyal Koruma. (2006). *Sosyal Adalet İçin Daha Faza Sosyal Koruma*. <http://www.sosyalkoruma.net/pdf/bildiri.pdf>. (16.11.2014).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2014). *Sosyal Yardım Gelişimi*. <http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/tr/11859/Sosyal-Yardimlasma-ve-Dayanismayi-Tesvik-Fonu>. (03.09.2014).

Ergenç S. (2011). *Sosyal Yardımların Gelişimi*. <http://sedatergenc.blogcu.com/sosyal-yardimlarin-gelisimi-ve-kurumsallasmasi/11770189>. (04.09.2012).

Sosyal Siyaset Kürsüsü. (2014). *Refah Devleti Ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme*. http://www.sosyalsiyaset.net/documents/refah_devleti_ustlendi_gorvlr.htm#_ftnref107. (12.03.2014).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2012). *Sosyal Yardımlar*. http://www.sosyalyardimlar.gov.tr/upload/sosyalyardimlar.gov.tr/mce/2012/genel/birlestirilmis_sosyal_yardimlar.pdf. (07.09.2014).

Sözer, A. N. (1998). *Türkiye’de Sosyal Hukuk*. İzmir: Fakülteler Kitabevi.

Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2011). *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*. http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf. (03.08.2014).

Şener, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş gücü Politikaları. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*. 2010(2): 4.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. *Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni*.

T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü. Genel Yayın No:144. Ankara.

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. (2008). *Dayanışma Dergisi*. 1(1): 61.

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. (2008). Stratejik Plan 2009-2013. *Dayanışma Dergisi*. 1(1): 35.

T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. (2011). *Hakemli Araştırma Dergisi*. 2(3): 5-7.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. (2009). *Araştırma ve İnceleme Raporu*. 2009(4): 8, 65-67, 71-73, 86-87, 90-95, 111-113.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu. (2006). *Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü' nün Eylem ve İşlemlerine İlişkin Araştırma ve Denetleme Raporu*. 2006(2): 1-6.

Taşçı, F. (2008). Sosyal Yardım Yapma(ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar. *Kamu-İş*. 9(4): 9.

Taşçı, F. (2007). 1980 Sonrası Türkiye'de Sosyal Yardımların Analizi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşçı, F. (2008). Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı (1980-2007) Üzerine Bir Analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 2008 (55): 128.

Tatoğlu, F. Y. (2005). *Sermaye Piyasası' nda Riskin Sınırlı Bağımlı Değişkenli Panel Veri Modelleri İle Analizi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TUIK. (2013). *Temel İstatistikler*. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelst>. (09.11.2013).

Tunç, A. (2012). Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Çerçevesinde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü' nün Etkinliği. *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi – II. Küresel Değişim ve Demokratikleşme*. Malatya.

Üçdoğruk, Ş., Akın, F. ve Emeç, H. (2001). Türkiye Hanehalkı Eğlence Kültür Harcamalarında Tobit Modelin Kullanımı. *Gazi Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3(1): 14.

Üçdoğruk, Ş., Gürler, Ö. K., Turgutlu, T., Kırıcı, N. (2007). Türkiye' de Eğitim Talebi Belirleyicileri. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 44 (512): 93, 95.

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. (2012). *2012 Yılı Kamu Harcamaları İzleme Raporu*. <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/2012-yili-kamu-harcamalari-izleme-raporu>. (11.11.2014).

Vikipedi. (2014). *Tobit Modeli*. http://tr.wikipedia.org/wiki/Tobit_modeli. (09.09.2014).